

Opinnäytetyö (AMK)

Sosionomi

2020

Mika Vainio

INNOVOINNISTA OSALLISUUTTA

– Opas nuorten osallistavaan suunnitteluun

Mika Vainio

INNOVOINNISTA OSALLISUUTTA

- Opas nuorten osallistavaan suunnitteluun

Tämä opinnäytetyö perustuu alkuvuonna 2020 tapahtuneeseen ryhmänohjaukseen. Tavoitteena oli 15-29-vuotiaiden nuorten digitaalisen syrjäytymisen ehkäiseminen osallisuutta edistämällä. Kehittämistyön pilotointi toteutettiin hankkeen yhteydessä.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kehittää nuoria osallistava suunnittelutyömalli. Kehitystehtävänä oli tehdä ohjaajan opas osallistavan suunnittelun työpajamalliin. Osallistavan suunnittelun mallinnus perustui kuuden toteutuneen tapaamisen pohjalta vakiintuneisiin käytäntöihin, jonka pohjalta opas laadittiin.

Opinnäytetyön teoriaosuus käsittelee nuorten syrjäytymistä ilmiönä sekä siihen vaikuttavia tekijöitä. Osallisuus käsitellään vastavoiman syrjäytymiselle. Syrjäytymisen ehkäisevänä menetelmänä esitellään osallistamista sekä osallistavia menetelmiä ja ryhmätoimintaa sen välineenä. Teoriaosan lopussa digitaalista syrjäytymistä käsitellään digitaalisen eriarvoisuuden, digitaalisen osallisuuden, digitalisaation ja sosiaalisen syrjäytymisen avulla. Kehittämistyötä tarkastellaan ratkaisukeskeisellä lähestymistavalla.

Tuloksena syntyi 12-sivuinen käytännönläheinen opas suunnittelutyöpajan toteuttamiseen. Osallistavan työpajan käyttö nuorten osallisuuden lisäämiseksi ilmeni toimivaksi tavaksi. Ryhmän hyödyntäminen auttoi tavoitteiden saavuttamisessa ja nuorten aktiivinen toimijuus ryhmässä vahvistui nopeasi. Yhdessä työskentely vahvisti myös nuorten ryhmätyötaitoja. Voimaantuminen näkyi sekä ryhmän että yksilöiden toiminnassa. Osalle nuorista ryhmä toi myös heidän kaipaamiaan uusia ystävyyssuhteita.

ASIASANAT:

Nuoret, syrjäytyminen, osallisuus, osallistaminen, digitaalinen syrjäytyminen, digitaalinen osallisuus, osallistavat menetelmät.

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Bachelor's Degree in Social Services

2020 | 45 pages

Mika Vainio

INNOVATIVE INCLUSION

- Guide for participative planning with youth

The thesis was carried out in part of the group counselling in early 2020's. The aim was to improve participation to prevent digital exclusion of young people aged 15-29. The piloting of the development has been done in part of a project.

The purpose of the thesis was to create a workshop of participative planning. The development task of the thesis was to create an instructor's guide participative workshop. The model of participative planning developed into an established practice based in six workshops that came through. The guide was composed from this progress.

The theoretical part of the thesis focuses on the social exclusion of young people as a phenomenon and the factors that induce it. Inclusion is viewed as an opposing force of exclusion, participation as a method, and participative approaches and group work as a tool prevent social exclusion. Lastly the theoretical part covers digital exclusion by way of digital inequality, digital inclusion, digitalization, and social exclusion. The thesis covers the subject with solution-oriented approach.

A 12 paged guide was produced as a result. The guide demonstrates main themes for introducing the participative model. Participatory workshops turned out to be useful way to strengthen participation of young people. Using the group helped in reaching the goals such as getting the youth to take active part rapidly. Working together also improved their skills in teamwork. The empowerment was also to be seen within both group and its individuals. For some of the participants the group offered an opportunity to make new relationships they needed.

KEYWORDS:

Youth, social exclusion, social inclusion, participation, digital inclusion, digital exclusion, participative approaches.

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 NUORTEN SYRJÄYTYMINEN	8
2.1 Syrjäytyneet nuoret	8
2.2 Syrjäytymisen riskitekijät	9
2.3 Syrjäytymisen dynamiikka	12
3 NUORTEN SYRJÄYTYMISEN EHKÄISY	14
3.1 Osallisuus	14
3.2 Nuorten osallisuuden edistäminen	16
3.3 Osallistavat menetelmät	17
3.4 Ryhmän korjaava vaikutus	18
4 DIGITAALINEN OSALLISUUS	21
4.1 Digitaalinen syrjäytyminen	21
4.2 Digitaalinen osallistaminen	22
5 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS	25
5.1 Kehittämistehtävä	25
5.2 Kehittämistyön eteneminen	25
5.3 Käytetyt menetelmät	28
6 TAPAAMISTEN TOTEUTUS	30
6.1 Ryhmätoiminnan muodostuminen	30
6.2 Ryhmän ohjaaminen	31
6.3 Ryhmän kehittyminen	34
7 KEHITTÄMISTYÖN TULOKSET	36
7.1 Tuotos	36
7.2 Toimintamallin kehitysideoita	37
8 YHTEENVETO	38
8.1 Kehittämisprosessin ja tuotoksen arviointi	38
8.2 Eettisyys ja luotettavuus	39
8.3 Ammatillinen kasvu	40

LÄHTEET

43

KUVAT

Kuva 1. Konstrukttiivinen malli (Salonen, ym. 2017, 54).

27

KUVIOT

Kuvio 1. Osallisuuden viitekehys (Isola, ym. 2017, 19).

15

TAULUKOT

Taulukko 1. Suomalaisten digitaalisen pelaamisen yleistymisen (SVT 2017).

11

1 JOHDANTO

Nuorten syrjäytyminen on viime vuosikymmenen aikana noussut yhä ajankohtaisemmaksi aiheeksi julkisesta keskustelusta aina hallitusohjelmiin asti. Syrjäytyminen on dynaaminen ilmiö, jolla on pitkittyessään vakavia vaikutuksia jokaisella ihmisen elämän osa-alueella. Nuoren syrjäytymisen vaikutukset heijastuvat oman ja läheisten elämän lisäksi myös laajemmin yhteiskuntaan erilaisina lieveilmiöinä ja taloudellisina kuluina.

Tämän opinnäytetyön toteutus tapahtui hankkeessa, jonka tavoitteena on nuorten syrjäytymisen ehkäisy. Kehittämistyön ohjaukset toteutettiin uuden ryhmän aloittamisen rinnalla ja ryhmätoimintaa järjestettiin seitsemänä perjantaina 2020 alkuvuoden aikana.

Kehittämistyön tarkoituksena oli ohjata nuoria osallistavaa suunnittelutyöryhmää ja kehittää ohjauksen pohjalta osallistavaa suunnittelutyömallia. Digitaalisen osallisuuden vahvistaminen toimi mallia ohjaavana teemana. Kehittämistehtävänä oli kehittää ohjaajan opas, joka auttaa suunnittelutyömallin käyttöönotossa. Kehittämistyön tavoitteena oli nuorten osallisuuden vahvistaminen ja voimaannuttaminen toiminnan suunnittelulla ideointimenetelmiä hyödyntäen. Kehittämistyön tarkoituksena oli järjestää ja kehittää osallistavaa suunnittelutyömallia ryhmäohjauksessa.

Toiminnan kohderyhmänä ovat alle 30-vuotiaat nuoret, jotka ovat koulutuksen ja työelämän ulkopuolella, eli ns. NEET-nuoret. Näistä nuorista koostuva ryhmä on heterogeeninen, eikä kaikkia koske samat syrjäytymisen riskitekijät, vaan osa saattaa olla esimerkiksi omasta tahdostaan pitämässä välivuotta opinnoista. Kohderyhmänä ovatkin ne nuoret, joille kasaantuu opiskelu- ja työkykyä haittaavia haasteita, eli erityisessä syrjäytymisvaarassa olevat.

Yhtenä tärkeänä välineenä ohjauksessa toimi asiakkaiden osallistaminen, minkä lisäksi ryhmämuotoisella toiminnalla edistetään yhteisöllisyyttä ja tarjotaan mahdollisuus sosiaalisten taitojen harjoittamiseen. Lähivuosina teknologian kehittymisen myötä myös digitaalisen syrjäytymisen riskit ovat kasvaneet. Digitaalisen syrjäytymisen ehkäisemiseksi nuorten aktiivisen toimijuuden vahvistaminen on oleellinen tekijä.

Teoriaosuudessa käsitellän nuorten syrjäytymistä ilmiönä, sen riskitekijöitä ja ominaispiirteitä sekä sen kehämäistä dynamiikkaa. Syrjäytymisestä siirryn tarkastelemaan ratkaisuja sen ehkäisemiseksi, kuten osallisuuden ja sosiaalisen toimintakyvyn edistämistä sekä erilaisten osallistavien menetelmien osallistavan ryhmätoiminnan välineenä ja

ryhmänohjausta. Digitaalista syrjäytymistä tarkastelen nuorten näkökulmasta, samoin kuin digitaalisen osallisuuden edistämisen kannalta olennaisia kysymyksiä.

2 NUORTEN SYRJÄYTYMINEN

2.1 Syrjäytyneet nuoret

Syrjäytymistä voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta. Yksi näkökulma syrjäytymisen käsitteelle on ihmisen toiminta ja käytös, joka toimii yhteiskunnan vallitsevien arvojen ja hyvien elämäntapojen vastaisesti (Haasio 2018, 14-15). Toisaalta yleisesti syrjäytymisestä puhuttaessa se käsitetään yhteiskunnallisten järjestelmien ulkopuolelle jäämisenä sekä siitä seuraavina terveysvaikutuksina. Nuorten kokemuksista syrjäytymisen syynä korostuu myös ystävien puute. (THL 2020a.) Syrjäytyminen voi olla siis objektiivisesta näkökulmasta tarkasteltuna esimerkiksi yhteiskunnan normien vastaista tapaa toimia ja elää elämäänsä, toisaalta hyvinvointivaltion palveluiden ulkopuolelle jäämisenä sekä niihin liittyvinä hyvinvoinnin ja terveyden vajeina. Subjektiivisena kokemuksena syrjäytyminen on vieläkin moniulotteisempaa, johon liittyy usein tahtomatonta yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden tunnetta. Näkyminen syrjään jääneenä ei ole kuitenkaan suoraan yhteydessä syrjäytymisen kokemukseen, eikä tilastojen ulkopuolelle jääminen toisaalta tarkoita sitä, ettei yksilö voisi kokea jääneensä syrjään (Pulli, ym. 2018).

Syrjäytyneet ja syrjäytymisvaarassa olevat nuoret ovat nousseet viime vuosina yhä näkyvämmäksi osaksi yhteiskunnallista keskustelua. Arviot NEET-nuorten määrästä vaihtelevat 60000-70000 välillä. Osallisuutta ja erilaisia palveluita kehitettäessä erityisen haavoittuvassa olevien huomioiminen on tärkeää. (Valtiovarainministeriö 2019, 25-27.) Eurofound (2020) esittää NEET-nuoret työ-, opiskelu- ja harjoittelupaikan ulkopuolella olevina 15-29-vuotiana nuorina ja nuorina aikuisina. Termin tarkoituksena on parantaa ymmärrystä nuorten haavoittuvasta asemasta sekä työelämään ohjautumista. On hyvä huomioida, että syrjäytyneistä rakentuva ryhmä on heterogeeninen, eikä syrjäytymien ole usein pysyvä tila nuoren elämässä. Puhuessani asiakasryhmästä tai NEET-nuorista viittaa syrjäytyneisiin tai syrjäytymisvaarassa oleviin nuoriin, vaikka kaikilla tilastoihin lukeutuvilla ei olekaan välitöntä vaaraa syrjäytymiselle.

Työelämään pääseminen onkin tärkeä osa hyvinvointia. Työttömillä ja työkyvyttömyyseläkkeellä olevilla on heikoin elämänlaatu. Elämänlaadun kannalta keskeisiä asioita muun muassa riittävä toimeentulo, sosiaaliset suhteet, yhteisöllisyys sekä fyysinen ja psyykinen terveys. Työttömyys altistaa näiden hyvinvoinnin osatekijöiden vajeelle ja esimerkiksi yksinäisyys on yleisempää työttömillä. (Vaarama, ym. 2014, 326-327.)

Edellä mainitut tekijät ovat myös yhteydessä toisiinsa ja esimerkiksi ongelmat toimeentulossa voivat heijastua myös muilla osa-alueilla, jotka taas saattavat heikentää toimeentuloa tai altistaa vastaavasti uusien ongelmien syntyyn. Tätä ilmiötä kuvataan yleensä ongelmien kasaantumisenä tai ketjuuntumisena, mikä kuvastaa syrjäytymisen dynamiikkaa.

Yksinäisyys, elämänhallinnan ongelmat ja psyykkiset haasteet ovat myös vahvasti kytköksissä syrjäytymiseen. Nuorista joka viides kärsii mielenterveyden häiriöistä ja mielenterveysperusteisin syin työkyvyttömyyseläkkeelle jääneiden osuus on yli kaksinkertainen vuosituhaten alusta. (Suomen Mielenterveys ry 2020b.) Yleistyneet ongelmat ovat alkaneet näkymään myös kasvavana huolena niin nuorten kanssa työskentelevien järjestöjen, päättäjien kuin yksittäisten kansalaisten tekemissä kannanotoissa.

2.2 Syrjäytymisen riskitekijät

Syrjäytymisen taustalla on usein kasaantunutta huono-osaisuutta ja ongelmia useammalla elämän osa-alueella. Riskit syrjäytymiselle syntyvät jo sosioekonomisista tekijöistä. Perheen vaikutuksista vanhempien alhainen koulutustaso, pitkäaikainen työttömyys ja toimeentulotuen nostaminen muodostavat merkittävän riskin syrjäytyä lastensuojelun sijoitusten ohella (Pulli, ym. 2018). Nuorten kohdalla syrjäytymiseen liittyy vahvasti alhainen koulutustaso, pitkäaikaistyöttömyys, ongelmat toimeentulon ja terveyden kanssa, elämänhallinnan ongelmat sekä sosiaalisten suhteiden vähyyks ja yhteiskunnallisen osallisuuden ulkopuolelle jääminen (THL 2020a). Syrjäytyneillä nuorilla ilmenee näitä ongelmia useampia samanaikaisesti. Usein puhutaankin ongelmien ketjuuntumisesta, jolloin yhden osa-alueen vajeet altistavat myös muiden ongelmien synnylle.

Syrjäytymisen taustalla yleisempiä vaikuttavia tekijöitä ovat edellä mainittujen lisäksi esimerkiksi yksinhuoltajuus, oppimisvaikeudet sekä negatiivisen minä-kuvan luoma noidankehä. Heikko itsetunto johtaa epäonnistumisen pelkoon, heikkoon motivaatioon ja tehtävien välttelyyn. (Nurmi 2011.) Oman kokemukseni mukaan tämänkaltainen kehä on asiakasryhmässä yleinen ilmiö ja näyttäytyy vaihtelevasti nuoren käytöksessä ja toimintamallissa; yhdellä heikko itsetunto näkyy ns. kovana käytöksenä ja motivaation puutoksena, toisella saattaa korostua käytöksessä epäonnistumisen pelko, jonka myötä kova jännitys haittaa osallistumista sosiaalisiin tilanteisiin. Pitkään tämänkaltaisissa kierteissä eläneiden nuorten kohdalla sosiaalisten tilanteiden pelko sekä erilaiset mielenterveydenhäiriöt, kuten ahdistus ja masennus ovat yleisiä. Tämä johtaa sosiaaliseen

eristyneisyyteen, jota kuvastaa vähäinen tai mitätön sosiaalisten kontaktien määrä (Elovainio, ym. 2017).

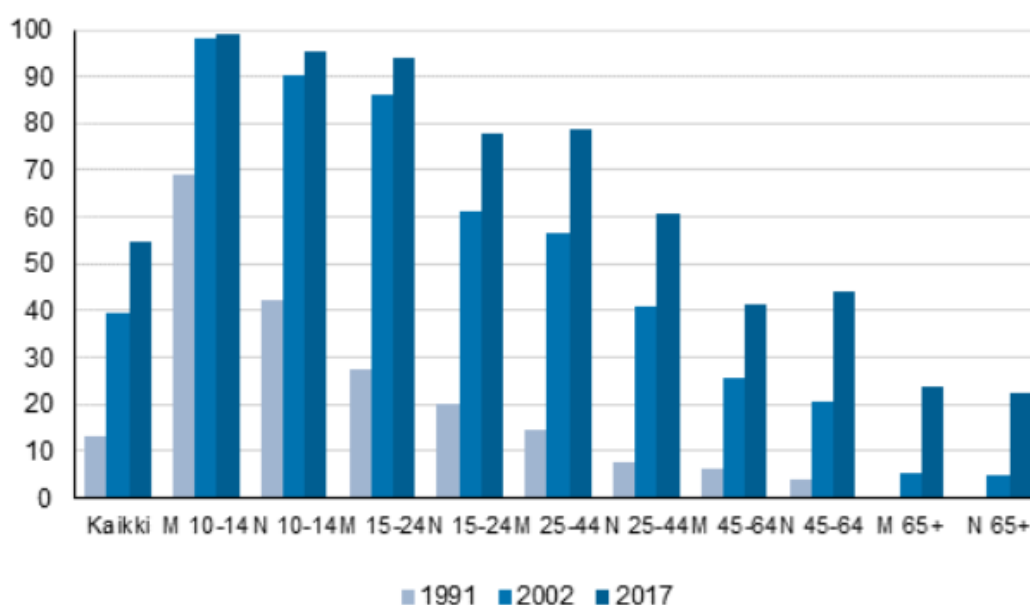
Tarkastelemalla edellisen kappaleen riskitekijöitä siirtymävaiheiden näkökulmasta, voidaan syrjäytymisen riskit käsittää myös erilaisten kehitysvaiheiden välisten siirtymien kautta. Erik H. Eriksonin kehitysteorian mukaan elämämme koostuu kahdeksasta eri kehitysvaiheesta, joiden muutokset synnyttävät psykososiaalisen kriisin. Näissä kriiseissä kohtaamme uusia haasteita, joiden onnistunut kohtaaminen vaikuttaa eheään itsetunteuksen ja identiteetin rakentumiseen. Kehitysvaiheet on jaoteltu kahdeksaan, joista kuusi sijoittuu lapsuuteen, nuoruuteen ja varhaisaikuisuuteen. (Nurmi, ym. 2006, 162-163.) Näin esimerkiksi varhaisessa lapsuudessa koetut jatkuvat häpeäntunteukset muovaavat lapsen käsitystä itsestään negatiiviseksi, mikä taas vaikuttaa hänen toimintaansa ja ryhmätilanteisiin hakeutumisessa. Tässä tilanteessa erinäiset yksittäiset tekijät altistavat kehitysvaiheen epäonnistumiselle, jonka seurauksena haitalliset käytös- ja ajatusmallit kasvattavat myös riskiä seuraavien kriisien epäonnistuneesta kohtaamisesta.

Nuorten syrjäytymisen taustalla vaikuttaa olevan useimmissa tapauksissa pitkittyneet tai raskaat haasteet elämässä, jotka ovat altistaneet lapsuus- ja nuoruusaikana erilaisille ongelmille. Tämä on jossain vaiheessa prosessia johtanut vetäytymiseen tai putoamiseen yhteiskunnassa hyväksyttynä pidetystä niin sanotusta normaalista elämästä. Haasio (2018, 15-17) toteaa, etteivät syrjäytyneet ole välttämättä sosiaalisesti vetäytyneitä, mutta sosiaalisesti vetäytyneet ovat syrjäytyneitä. Sosiaalisesti vetäytyneitä nuoria hän vertaa japanilaiseen hikikomori-ilmiöön, jota kuvastaa vetäytyminen syrjään yhteiskunnasta omaan kotiinsa, jossa aikaa vietetään useimmiten pelaamisen, internetin ja erilaisen viihteen parissa. (Haasio 2018, 66-72). Kyseistä ryhmää kuvaavat negatiivinen minäkuva sekä erittäin rajoittuneet tai jopa olemattomat ystävyysuhteet ja ihmiskontaktit. Minäkuva rakentuu kokemuksen sekä ympäristöstä saadun palautteen vaikutuksista (Hallamaa 2017, 31-32). Vaikka hikikomori on japanilainen ilmiö, sopii se kuvaamaan osan yhteiskunnan ulkopuolelle jääneiden elämää myös Suomessa.

Teknologian kehityksen myötä erilaisten ruudun äärellä ja verkon parissa vietetty aika on kasvanut räjähdysmäisesti viime vuosikymmenen aikana. Ruudut, eli esimerkiksi tietokoneet, älypuhelimet ja televisiot tarjoavat yhä enemmän vaihtoehtoja erilaiseen ajanviettoon, mutta myös mahdollisuudet saada kaiken tarvitsemansa poistumatta kotoaan. Haasio (2018, 34-37) kuvaileekin, että internetin tuomat mahdollisuudet ainakin madaltavat kynnystä myös sosiaaliselle vetäytymiselle ja toisaalta sosiaalinen media antaa erilaisille ilmiöille nopean paikan levitä.

Teknologian kehitys ja digitalisaatio ovat tuoneet mukanaan myös lieveilmiöitä, joiden myötä on tarvittu uusia termejä kuvastamaan syntyneiden ongelmien ominaispiirteitä. Esimerkiksi pelaaminen on tullut yhä yleisemmäksi osaksi ihmisten arkea ja tänä päivänä pelaamisella on myös mahdollisuus tienata elantonsa. Tilastokeskuksen vapaa-aikatutkimuksessa ilmenee, että digitaalinen pelaaminen on kasvattanut suosiotaan huomattavasti vuosituhaten aikana (Taulukko 1). Pelien suosion nousu näkyy myös globaalisti pelialan yritysten liikevaihdon räjähdysmäisenä kasvuna sekä uusien yritysten ja työpaikkojen lisääntymisenä.

Digitaalisten pelien pelaaminen vähintään kerran vuodessa, %

Taulukko 1. Suomalaisten digitaalisen pelaamisen yleistyminen (SVT 2017).

Sosiaalisesti vetäytyvät ns. näkymättömät nuoret eroavat myös toisistaan eri osa-alueilla ja toimissa. Osalla pelaaminen ja internetin selailu ovat päivän ainoa aktiviteetti. Tämän myötä myöskään päivärytmillä ei ole merkitystä ja yöt saattavat joillain mennä pääosin valvoessa. Samalla myös muu elämäntilanne voi olla häiriintynyt, joka voi johtaa esimerkiksi henkilökohtaisen hygienian tai asunnon siisteyden laiminlyöntiin. (Haasio 2018, 61-65.) Aktiivisuuden ja rytmin puuttuminen heijastuu usein myös hyvinvoinnin eri osatekijöihin. Säännöllisellä liikunnalla on vaikutusta esimerkiksi mielenterveyteen ja mielialaan, stressinhallintaan ja vireystilaan sekä uniongelmiin (Huttunen 2018). Näiden

kuvausten perusteella sosiaalisen vetäytymisen johtaessa liikaan passivoitumiseen altistaa se samalla ongelmien kasaantumiselle ja syrjäytymiselle.

2.3 Syrjäytymisen dynamiikka

Pidempään jatkunut opiskelu- tai työpaikan puuttuminen sekä ongelmien kasaantuminen ja ketjuuntuminen kasvattavat syrjäytymisriskiä. Useimmiten ongelmat liittyvät mielenterveyteen, päihteisiin, talousvaikeuksiin tai sosiaalisten suhteiden vähyyteen. Ketjuuntuminen ja kasaantuminen kulkevat usein prosessinomaisesti, jolloin hyvinvoinnin vajeet eri osa-alueilla tekevät nuoresta haavoittuvaisen myös muille ongelmille. (mm. Haasio 2018 13-14; THL 2020a.) Esimerkiksi pitkäaikaistyöttömyyteen liittyvät usein talousvaikeudet, jotka taas voivat johtaa mielenterveyden järkkymiseen. Mielenterveysongelmat voivat altistaa sosiaalisille haasteille tai päihdeongelman syntyyn, jonka myötä sosiaaliset suhteet vähenevät. Toisaalta pitkään jatkunut työttömyys voi aiheuttaa myös itsetunnon ongelmia, syrjityksi tulemisen kokemusta ja aiheuttaa sosiaalista vetäytymistä tätäkin kautta. Päihteet ja köyhyys ovat samalla mielenterveyden riskitekijöitä, kuten yksinäisyys ja kiusaaminenkin, mikä toisaalta kuvastaa ilmiön dynamiikkaa.

Erilaisten riippuvuuksien kuten päihdeongelman haitalliset vaikutukset näkyvät mielenterveyden lisäksi myös käytöksessä. Müller ja Lehtonen (2016, 88) nostavat esille haitallisten elämäntapojen yhteyden ongelmiin tunteensätelyssä, mikä taas altistaa yksinäisyyden ja syrjäytymisen synnylle. Heikot tunteensätelytaidot ja yksinäisyyden juuret voivat olla myös lähtöisin perheen huono-osaisuudesta, johon on voinut liittyä myös esimerkiksi päihteiden käyttö, epäsosiaalinen käytös ja mielenterveyshäiriöt.

Yksinäisyys ja syrjäytyminen liittyvät vahvasti toisiinsa. Joskus yksinäisyyttä kokevien kohdalla syrjäytymisen riski kasvaa jo huomattavasti ja usein itsensä yksinäiseksi kokevista puolella on riski syrjäytyä. Yksinäisyydestä puhuttaessa on myös tärkeää huomioida, ettei kaikki yksinäisyys ole negatiivissävytteistä, mutta tarkastellessa yksinäisyyttä osana syrjäytymistä näen oleelliseksi rajata sen selittämään juuri vastentahtoisena koettuun yksinäisyyteen ja sosiaaliseen eristyneisyyteen (Saari 2016, 15). Elovainio ja kollegat (2017) tuovat artikkelissaan esille laajan otannan tutkimustuloksia, joista ilmenee sosiaalisen eristymisen ja yksinäisyyden yhteys ihmisten kuolleisuuteen Iso-Britanniassa. Selittäviä tekijöitä ovat yleisesti sosioekonomiseen asemaan liittyvät asiat ja terveyskäyttäytyminen sekä masennus. Okkonen (2019) selventää tutkimustensa perusteella, että yksinäisistä useampi elää pienituloisina ja kokee vaikeuksia tulojen

riittävydessä. Tämän lisäksi yksinäisyyttä kokevilla myös osallisuuden ja ihmissuhteiden tyytyväisyyden kokemukset ovat selvästi heikompia.

Syrjäytymiseen liittyviä ilmiöitä tarkastellessa selkeää kausaalisuhdetta eri tekijöiden välillä voi olla joissain tilanteissa haasteellista hahmottaa. Saari (2016, 11-12) esittää eriarvoisuuden muodostavan noidankehän, joka heijastuu myös yksinäisyyteen: se laskee yksilön terveyttä ja hyvinvointia, mikä taas johtaa yksilön toimintakyvyn ja mahdollisuuksien alenemiseen, joka taas synnyttää eriarvoisuutta. Yksinäisyyden taustalla voi olla monenlaisia syitä yhteiskunnan rakenteista lähtien, joka heijastuu yhteiskunnassa vallitsevaan arvomaailmaan ja sen asettamiin odotuksiin, mikä taas heijastuu sosiaaliseen ympäristöön. Nuoret kasvavat osana ympäröivää yhteiskuntaa ja perhettä, jolloin omaa identiteettiä rakennettaessa he vertaavat omaa toimintaansa, asemaansa ja kykyjään suhteessa asetettuihin normeihin ja odotuksiin sekä vertaisiinsa. Epäonnistumiset ja huonot kokemukset muokkaavat käsitystä itsestä toimijana ja omasta pystyvyydestä, jonka myötä esimerkiksi kokemus itsestä huonona vuorovaikutustilanteissa voi asettaa nuoren välttelemään tilannetta ja hän voi kokea sen hyvinkin ahdistavana, mikä taas voi aiheuttaa syyllisyyden ja häpeän tunnetta sekä johtaa eriytymiseen ja yksinäisyyteen. Myös erilaiset riippuvuudet voivat toimia saman mekanismin mukaisesti.

3 NUORTEN SYRJÄYTYMISEN EHKÄISY

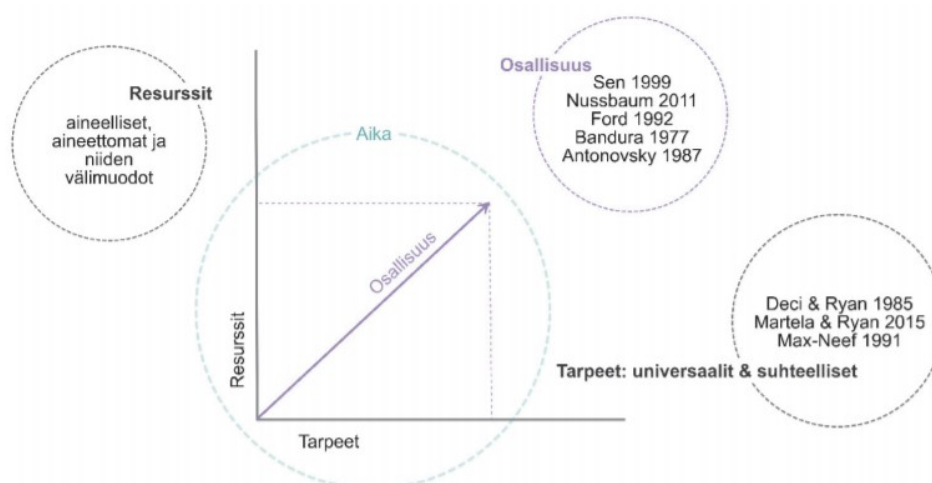
3.1 Osallisuus

Kuten edellisessä luvussa todettiin, syrjäytyminen voi aiheuttaa erilaisia haittoja yksilön jokaiselle elämän osa-alueelle, minkä lisäksi se tuottaa ongelmia ja kuluja yhteiskunnalle. Nuorten syrjäytymisen ehkäisy onkin yksi suurista haasteista, johon pyritään löytämään ratkaisua (Karvonen & Kestilä 2014, 20). Ongelman ydin on moniulotteinen; sen ydinsyyt löytyvät yhteiskunnan, yhteisöjen sekä yksilön tasolla, ja sen ehkäisemiseksi pitää tehdä laaja-alaista työtä. Yksi keskeisimpiä keinoja syrjäytymisen, eriarvoisuuden ja huono-osaisuuden ehkäisemiseksi on osallisuuden edistäminen. Se onkin osa Suomen hallituksen ja EU:n tavoitteita ja se näkyy myös kansainvälisissä toimenpide-ehdotuksissa. Osallisuudella on myös vaikutusta terveyden ja hyvinvoinnin edistämislle. (THL 2020b.)

Eri tahoilla ja tasoilla yleistynyt keskustelu osallisuudesta tuokin esille sen moninaisen merkityksen. Yleisesti sillä tarkoitetaan mahdollisuutta tuoda oma mielipiteensä ilmi, saada vaikuttaa yhteiskunnallisiin sekä omaan elämään ja arkeen liittyviin asioihin, ja saada tietoa niihin liittyvistä asioista (vrt. Allianssi 2020; Nuorisolaki 1285/2016). Osallisuuden eri ulottuvuuksia tarkastellessa se voidaan nähdä esimerkiksi objektiivisesti mahdollisuutena vaikuttaa ja osallistua omasta tai yhteiskunnallisesta näkökulmasta tärkeisiin asioihin. Toisaalta sitä voidaan tarkastella subjektiivisena kokemuksena osallistumisen onnistumisesta tai kuulumisen tunteesta. Subjektiivisesti koettuna osallisuus voi olla esimerkiksi kokemus merkitykselliseen yhteisöön kuulumisesta, jossa yksilö kokee saavansa arvostusta, luottamusta sekä mahdollisuuden vaikuttaa aidosti asioihin. Työelämäosallisuus sekä mahdollisuus vaikuttaa omaan elinympäristöön ja palveluihin ovat erittäin olennaisia osia osallisuuden kokemuksesta. (THL 2019.) Syrjäytymisen vastaavat osattomuuden ja ulkopuolisuuden kokemukset, puutteet vaikuttamismahdollisuuksissa sekä yhteiskunnan palveluiden ja työelämän ulkopuolelle jääminen nousevat keskeisiksi ilmiötä kuvaaviksi tekijöiksi. Näin ollen on varsin perusteltu väite, että osallisuus voidaan nähdä vastakohtana syrjäytymiselle (Leeman, ym. 2015, 1).

Osallisuus toimii sekä tavoitteena että keinona syrjäytymisen ehkäisyssä (THL 2020b). Osallistaminen sen sijaan on käytännön keinoilla osallisuuden toteutumisen edistämistä, jossa nuorelle tarjotaan aito mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa tarjoamalla hänelle

riittävä tuki, kannustus, resurssit ja puitteet (Nuorisoseurat 2016). Osallisuuden toteutumisen kannalta oleellista on tarjota nuorelle mahdollisuus vaikuttaa omaan elämäänsä vaikuttaviin asioihin, sekä kokea tullessa kuulluksi. Asiakkaan tarpeiden, motivaation ja riittävien resurssien sekä niiden välisen korrelaation huomioiminen on tärkeää osallisuuden toteutumiseksi (Kuvio 1).

Kuvio 1. Osallisuuden viitekehys (Isola, ym. 2017, 19).

Aidon osallisuuden toteutumisen kannalta on keskeistä auktoritaaristen asetelmien maldaltaminen, joka vaatii ammatilliselta ohjaksista hellittämistä, jotta nuori pääsee kokemaan aidosti vaikuttavansa asioihin. Osallisuus vahvistuu toiminnassa kuuluvuuden, merkityksellisyyden, hallinnan ja kuulluksi tulemisen kokemuksen myötä. Tämä kokemus avaa mahdollisuudet voimavarojen vahvistamiselle ja löytämiselle, josta syntyvä voimaantuminen antaa voimia ja motivaatiota aktiiviseen osallistumiseen ja vaikuttamiseen. (vrt. Huhtinen-Hildén & Isola 2019.) Mahdollistamalla osallisuuden kokemus luodaan samalla mahdollisuuksia edistää tehokkaammin nuoren ohjausprosessin sujuvuutta ja parantaa sitoutumista muutostyöhön. Osallisuuden kokemuksen myötä vahvistuva voimaantuminen vahvistaa myös uskoa omaan kykyihin ja mahdollisuuksiin sekä antaa mahdollisuuden itsetunnon vahvistumiselle.

Koska syrjäytymisen taustalla on kielteinen käsitys itsestä ja omista mahdollisuuksista, on lähtökohtana purkaa negatiivista toimintamallia vahvistamalla nuoren itsetuntoa ja positiivista ajattelua onnistumisen kokemusten kautta. Sosiaalisten taitojen ja pääoman

kartuttaminen sekä verkostojen vahvistaminen tukevat myös nuorta tulevaisuuden suunnitelmissa pysymiselle karikkoisellakin tiellä. (Nurmi 2011.) Nurmen sanomaan yhdistyy hyvin vahvasti eri sosiaalityön orientaatiot, itselleni erityisesti ratkaisu- ja voimavarakeskeiset näkökulmat. Ihmisten heikolla itsetunnolla on aina menneisyys. Ratkaisukeskeisen ajattelutavan mukaan ikävätkin kokemukset voi kääntää voimavaraksi ja ongelmakeskeisen ajattelun sijaan on usein hyödyllisempää keskittyä löytämään ratkaisut, joilla rakentaa itselleen parempi tulevaisuus (vrt. Ahola & Furman 2016, 35-53). Suojaavien tekijöiden vahvistamisella sekä tarjoamalla uusia tapoja suhtautua omaan menneisyyteensä, vallitsevaan tilanteeseen ja tulevaisuuden mahdollisuuksiin pystytään edistämään nuoren omaa kykyä pärjätä hänen kohdatessaan haasteita myös tulevaisuudessa.

3.2 Nuorten osallisuuden edistäminen

Yksi keino osallisuuden lisäämiseksi on tarjota matalan kynnyksen palveluja. Palveluiden tarkoituksena on tarjota huono-osaisille, kuten NEET-nuorille, mahdollisimman alhainen kynnyks hakeutua niihin. Etsivä nuorisotyö, kohtaamispaikat tai kuntouttava työtoiminta ovat esimerkkejä matalan kynnyksen palveluista. (Leemann & Hämäläinen 2015, 1-7.) Matalan kynnyksen palveluiden on tarkoituksena olla asiakasryhmälle mahdollisimman helposti lähestyttävistä. Kynnyks hakeutua palveluihin voi olla haavoittuvassa asemassa oleville vaikeaa, mikä asettaa myös palveluita tuottaessa omat haasteensa ajatellen palvelun saavutettavuutta. Palveluiden ulkopuolelle jääminen voi tapahtua esimerkiksi tiedon tai voimavarojen puutteen, liikkumisen tai häpeän tunteen vuoksi (Leemann & Hämäläinen 2015, 2-3). Avointa työpajamallia ajatellen sijainnin ja toimintaympäristön viihtyvyyden lisäksi matalan kynnyksen palveluiden saavutettavuuden kannalta voi olla tarpeellista lisätä toiminnan tunnettavuutta asiakasryhmän muiden toimijoiden parissa sekä ulkoisella viestinnällä. Osa nuorista saattaa tarvita tutun ihmisen, kuten tukihenkilön tai ystävän tukea paikalle saapuakseen. Toisten kohdalla jo vahvistettu tieto hyväksynnästä ja itselleen mieluisasta toiminnasta voi antaa tarvittavan rohkeuden osallistua.

Osallisuus on vahvasti kytköksissä nuorten toimijuuteen. Sosiaalisen osallisuuden kannalta sosiaalisten verkostojen vahvistaminen, aktivointi ja oma-aloitteisuuden vahvistaminen sekä voimaantuminen ovat keskeisiä tavoitteita (Leemann & Hämäläinen 2015, 3). Kannustamalla voidaan aktivoita nuoria oma-aloitteiseen toimijuuteen. Toiminnasta syntyneiden onnistumisien esille tuominen ja positiivinen palaute kannustavat nuorta

jatkamaan aktiivista toimintaa, mikä taas mahdollistaa jälleen uusille onnistumisen kokemuksille. Palautteessa nostetaan esille asiakkaan positiiviset onnistumiset sekä siihen, mitä kannattaa tehdä lisää ja mitä eri tavalla tavoitteiden saavuttamiseksi (De Jong & Berg 2016, 28).

Tämän positiivisen kierteen aikaansaanti toimii suojaavana tekijänä tulevia vastoin käymisiä kohdatessa. Tätä suojaa kutsutaan myös resilienssiksi, mikä tarkoittaa psyykkistä palautumiskykyä. Resilienssi rakentuu biologisista tekijöistä ja kasvatuksesta, kokemuksista sekä ympäristötekijöiden vuorovaikutuksesta. Sitä voidaan vahvistaa myönteisellä toiminnalla sekä opituilla selviytymistaidoilla. (Suomen mielenterveys ry 2020a.) Syrjäytymisen ehkäisemiseksi negatiivisen kierteen luoman kehän katkaiseminen vaatii tuomaan tilalle positiivisia tapahtumia ja tekijöitä sekä auttaa nuoria löytämään myös tukitoimien jälkeen keinot ehkäistä negatiivisia tekijöitä kasaantumasta uudestaan. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi sosiaalisten taitojen harjoittelua, toimintamallien muuttamista tai voimavarojen löytämistä omasta elämästä.

Müller ja Lehtonen (2016, 75-77) esittävät ihmismielen rakentuvan suhteessa muuhun maailmaan, joten yksinäisyys häiritsee sosiaalisen vuorovaikutuksen oppimista. Lisäksi läheiset ihmissuhteet ja muu ympäristöstä saatu palaute muokkaavat ihmisen käsitystä itsestään. Tällä perusteella sosiaalinen eristyneisyys näyttäytyy itselleni nuoren kehitystä haittaavana tekijänä. Yksinäisyydestä selviytymiseen Müller ja Lehtonen (2016, 92-93) esittävät yhtenä ratkaisuna sosiaalisen tukiverkoston vahvistamista. Tämä voidaan toteuttaa vahvistamalla vuorovaikutusta jo olemassa olevaan verkostoon tai tuomalla nuorelle mahdollisuuksia uusien verkostojen rakentamiseen ja ylläpitämiseen.

3.3 Osallistavat menetelmät

Osallisuuden edistämiseksi on luotu laaja kirjo menetelmiä. Osallistavat menetelmät ovat ohjauksen työkalu, jolla vahvistetaan ryhmän luottamusta ja ilmapiiriä. Keskeistä niissä on tasavertaisuus, dialogisuus, luovuus ja osallistujien toimijuus. (Taipale & Sirola-Korhonen 2017, 1-6.) Tasavertaisena toimiva ryhmä on paitsi itseisarvona tärkeää, antaa se myös oivan alustan opetella niin sosiaalisia kuin kansalais- ja työelämätaitoja.

Osallistavissa menetelmissä on keskeistä asiakkaille riittävän tilan antaminen ja toiminnan tukeminen. Nuorten Akatemian oppaassa (2015, 8) nostetaan esille, että osallistavat menetelmät mahdollistavat erilaisia osallistumis- ja vaikuttamistapoja, jolloin

ryhmäläisten erilaiset tavat toimia tulevat huomioiduksi. Käytettävät menetelmät voivat esimerkiksi antaa mahdollisuuden ideoida, suunnitella tai päättää toiminnasta. Tärkeintä menetelmän käytössä on, että se palvelee tarkoitusta. Taipale ja Sirola-Korhonen (2017, 15-24) esittelevät erilaisia ryhmätoiminnan alkuun sijoittuvia osallistavaan suunnitteluun soveltuvia harjoitteita, joiden tavoitteet keskittyvät pääosin ryhmäytymisprosessin aloittamiseen, ryhmän aktivointiin ja vuorovaikutustaitojen harjoittamiseen. Ryhmän aloituksessa yhteisistä linjoista ja toiminnan tavoitteista sopiminen toimii osallisuuden ensimmäisenä toteutumana ja vahvistaa ryhmään sitoutumista.

Ryhmän turvallisuuden vahvistuminen luo paremmat edellytykset ryhmän työskentelylle sekä mahdollistaa erilaisten menetelmien ja toimintatapojen onnistuneen käytön. Toiminnan ideoinnissa ja suunnittelussa voidaan hyödyntää erilaisia keskustelua edistäviä, osallistavia tai esittäviä kehittämistyön menetelmiä. Esimerkiksi dialogisessa keskustelussa ja fokusryhmähaastattelussa ovat erilaisten näkemysten ja ideoiden hyväksyntä ja ymmärtäminen keskeisessä roolissa. (Salonen, ym. 2017, 55-61.) Varsinkin vaikeista tai mielipiteitä jakavista asioista puhuminen vaikeutuu ryhmässä turvallisen ilmapiirin puuttuessa. Samoin aivoriihen kaltainen työskentely vaatii tiettyä vapautumisen tunnetta, jolloin luottamus ryhmän tukeen ja hyväksyntään on tärkeää (vrt. Taipale & Sirola-Korhonen 2017).

Usealla nuorella on paljon hyödyllistä tietoa, ominaisuuksia ja kykyjä, joita he eivät itse välttämättä näe tai uskalla hyödyntää negatiivisen palautteen tai epäonnistumisen pelossa. Nuorten Akatemia (2015, 5) esittelee ideapajamalliaan, jossa ohjaajan roolina on vastata ryhmäprosessin kulusta, työkaluista ja toimivasta ryhmän dynamiikasta. Tällöin ohjaaja ei osallistu sisältöön ja valintoihin vaan toimii kannustajana, eikä missään nimessä negatiivisen palautteen antajana. Positiivinen ja kannustava asenne auttavat nuoria uskaltamaan osallistua toimintaan aktiivisemmin ja tuoda oman äänensä kuuluviin. Toiminnan tuntuessa merkitykselliseltä ja kiinnostavalta innostaa se myös nuoria ideoimaan. (Nuorten Akatemia 2015, 8). Samoin ryhmään kiinnittyminen ja siinä vallitseva ilmapiiri vaikuttavat yksittäisen nuoren motivaatioon osallistua keskusteluun ja ideointiin.

3.4 Ryhmän korjaava vaikutus

Ryhmätoimintaa ohjatessa lähtökohtana toimivat ohjaajan omaksumat oppimiskäsitykset ja ihmiskuva. Martin ja kumppanit (2012, 11) tuovat esille konstruktivisen

oppimiskäsityksen yleisenä ryhmätoimintaa ohjaavana näkökulmana, jossa osallistujat nähdään oman kasvun ja oppimisen asiantuntijoina sekä aktiivisina toimijoina. Ohjaaja tukee yksilöiden kehittymistä ja toimijuuden lisääntymistä, auttaa voimavarojen löytämisessä ja vahvistamisessa sekä tiedon jäsentämisessä. Ryhmä itsessään tarjoaa osallistujille monenlaisia oppimisen tapoja. Ohjaajan roolina on ohjata ryhmää, ei neuvoa tai osallistua siihen liikaa.

Ryhmän alussa on usein tarpeen rakentaa ryhmään turvallista ilmapiiriä ja keskittyä miettimään ryhmän tavoitteita ja tarkoitusta. Tämä rakentaa pohjan muiden vaiheiden, kuten ideoinnin ja ideoiden jäsentämisen, suunnittelun ja toiminnan jatkosuunnitelmien tekemisen toteutumiselle. (Nuorten Akatemia 2015 11-20.) Rakenne on looginen ryhmän toiminnalle. Tämän lisäksi koen tärkeänä korostaa turvallisen ilmapiirin rakentamisen ja fokuosoinnin tärkeyden myös muiden toimintavaiheiden aikana.

Ihmisillä on luontainen tarve tuntea olevansa osa ryhmää. Lasten varttuessa tämä tarve laajenee normaalisti perheyhteisön ulkopuolelle, jolloin kodin ulkopuolella syntyvät suhteet nostavat merkitystään. Aiemmin saadut kokemukset ihmisten ja yhteisöjen hyväksynnästä vaikuttavat itsetunnon kehittymiseen ja sitä kautta ohjaavat myös toimintaa tulevissa elämänvaiheissa. Hyväksytyksi tuleminen omana itsenään luo pohjan perusturvan kokemukselle, jota tarvitaan sosiaalisia haasteita kohdatessa (Martin, ym. 2012, 12).

Toisessa luvussa käsiteltujen varhaisessa lapsuudessa kertyneiden syrjäytymisen riskitekijöiden vaikutukset näkyvät kokemukseni mukaan usein nuorten itsetunnossa. Esimerkiksi kiusaamisen seurauksena nuori voi vältellä ihmisiä ja nähdä tuntemattomienkin suhtautumisen itseensä negatiivisena. Tällainen käytösmalli voi johtaa sosiaaliseen eristymiseen. Vuorovaikutuksen haasteet esiintyvätkin usein taustatekijöinä ihmisten ongelmien kohdalla. Ryhmätoiminnan terapeutiset mahdollisuudet perustuvat itsetunnon kehityksen ja kasvun tukemiseen sekä nuoren nähdäksi tulemiseen. (Martin, ym. 2012, 14.) Ryhmätoiminnan hyödyntämisen yksi vahvuus on täten epäonnistuneiden vuorovaikutuskokemusten muovaaman itsetuntemuksen korjaamisessa, johon turvallinen ryhmä tarjoaa oivan mahdollisuuden. Turvallisessa ryhmässä nuori uskaltaa osallistua omana itsenään, jolloin hän uskaltaa tuoda ajatuksia ja ideoita esille, toimia vapautuneesti sekä yrittää epäonnistumisenkin jälkeen uudestaan (Nuorten Akatemia 2015, 6-7).

Ohjaajan tehtävä ohjauksessa on innostaa asiakkaat osallistumaan rohkeasti toimintaan, keskusteluihin ja yhteisen tiedon rakentamiseen sekä luovuuteen. Roolissa korostuu koordinoiva ja dialoginen ote sekä taito antaa ohjeita ja ohjata oppimaan. (Taipale &

Sirola-Korhonen 2017, 7.) Asiakkaiden oppimista tukiessa on tärkeää huomioida myös erilaisten oppijoiden kirjo. Osa nuorista voi osallistua aktiivisesti toimintaan ja heittäytyy ennakkoluulottomasti tilanteeseen, toisen tehdessä syvällistä kokonaiskattausta ilmiön taustoista, kun taas joku kokee mielekkäämpänä seurata toimintaa sivusta havainnoiden ja pohdiskellen. Yhteistoiminnallisessa oppimisessä näiden yksittäisten ryhmäläisten tiedon tuominen osaksi yhteisön tietoa on avainasemassa. Tämän saavuttamista edistävät esimerkiksi vuorovaikutus ja sosiaaliset taidot, kyky työskennellä ryhmänä, yhdessä pohdiskelu ja positiivinen palaute. (Taipale & Sirola-Korhonen 2017, 11-12.) Yhteistyö- ja ryhmätaidot ovat tärkeässä asemassa nykyajan työelämässä, joten niiden taitojen kehittäminen on hyödyllistä nuorelle myös tällä saralla.

4 DIGITAALINEN OSALLISUUS

4.1 Digitaalinen syrjäytyminen

Maailma muuttuu kiihtyvää tahtia globalisaation, teknologian kehittymisen sekä digitalisaation myötä. Muutos tuo ihmisille yhä enemmän mahdollisuuksia jokapäiväiseen elämään. Sosiaali- ja terveysministeriö (2016, 4-5) selittää digitalisaatiota esimerkiksi toimintatapojen uudistamisena ja palveluiden sähköistämisenä, joka muuttuu sukupolvien mukana itseisarvoksi. Teknologian kehitysaskelien myötä voidaan vaikuttaa ihmisten arkeen aivan uusilla tavoilla ja se luo mahdollisuuksia parantaa ihmisten elämää eri osaluilla. Digitaaliset ratkaisut luovat mahdollisuuksia käyttää palveluita, vaikuttaa sekä olla vuorovaikutuksessa ajasta ja paikasta riippumatta.

Kehityksen myötä mahdollistuu se, että tieto ja ihmiset kulkevat maailman toiselta puolelta ennätysnopeasti ja eri kulttuurit kohtaavat yhä useammin. Samalla osalla ihmisistä mahdollisuudet päästä osaksi näistä hyödyistä ovat rajoittuneet. Digitaalisen syrjäytymisen vastakohtana on digitaalinen osallisuus, joka toimii sosiaalista osallisuutta vahvistavana tekijänä. (Elliot 2018, 4). Digitaalinen syrjäytyminen linkittyy vahvasti syrjäytymisen mekanismeihin ja ulkopuolelle jäämiseen. Digitalisaation luomista mahdollisuuksista ulkopuolelle jäämiseen voivat vaikuttaa esimerkiksi osaamisen puute, kognitiiviset kyvyt tai köyhyys, joka eriarvoistaa ihmisiä palveluiden hyödyntämisen mahdollisuuksissa (Valtiovarainministeriö 2019, 25-27). Elliot (2018, 27-32) tuo esille näiden lisäksi motivaation ja toivon sekä luottamuksen ja turvallisuuden näkökulman, jotka toimivat esteinä mahdollisuuksien hyödyntämisessä. Nuorten parissa toimiessani Elliotin mainitsemat tekijät ovat näyttäneet huomattavasti yleisempänä tekijänä. Esimerkkinä kiusaamisen muovaama heikko itsetunto, joka altistaa näkemään omat mahdollisuutensa muita rajoituneempina ja saa myös toimimaan ajatusmallinmukaisesti.

Edellisessä kappaleessa ilmenevät puutteelliset resurssit ja voimavarat nostavat myös kynnystä pyrkiä tarttumaan kiinni digitaalisen kehityksen tuomista mahdollisuuksista ja aiheuttaa tätä kautta kierteen osattomuudelle. VM (2019, 29-31) painottaa digitalisaation luomista vapaa-ajan ja sosiaalisuuden sekä vaikuttamisen uusista mahdollisuuksista, kunhan kynnys laitteiden hankintaan ja käyttöön saadaan madallettua. Itse käsitän edellisen laajempänä kuin taloudellisena kysymyksenä. Kynnyksen madaltamiseen voidaan vaikuttaa tarjoamalla mahdollisuuksia kokeilla laitteita sekä saada tukea teknologian ja

digitaalisten alustojen luomien mahdollisuuksien ymmärtämisessä, tutkimisessa ja innovoinnissa.

Oman osaamisen kehittämisen mahdollisuudet ovat nykyään oleellisia paitsi palveluiden käyttämisen myös työmarkkina-aseman ja yhteiskunnallisen osallisuuden näkökulmasta, jotka ovat tänä päivänä napinpainalluksen päässä internetissä lisääntyvän tiedon- ja palveluntarjonnan lisääntyessä. Työn murroksen myötä työelämässä arvostetaan yhä enemmän yhteistyötaitoja ja positiivista asennoitumista, kykyä sopeutua muutokseen sekä innovaatio-osaamista (vrt. Hintsanen 2015, 31-33). Lauhan mukaan (2016, 23-24) työn murroksen lisäksi digitalisaatio ja teknologian kehitys muuttavat ihmisten roolia kansalaisina ja kuluttajina sekä käsitystä tiedosta. Osallisuus- ja vaikuttamismahdollisuudet kasvavat verkossa, minkä lisäksi se avaa myös yhä uudet mahdollisuudet innovaatiolle ja tiedonkululle.

Digitaalisen syrjäytymisen ehkäisemiseksi tärkeä lähtökohta on tarjota riittävä tuki ja kannustus sitä tarvitseville digitaalisen osallisuuden lisäämiseksi. Käytännössä tämä voi tarkoittaa esimerkiksi apua ja kannustusta sähköisten palveluiden hyödyntämiseen, oman osaamisen ja tiedonhakutaidon kehittämiseen, vaikuttamiseen, innovaatioiden tai jopa oman liikeidean kehittämiseen. Tämä voi aiheuttaa ammattilaisissa epävarmuutta, sillä harkitsemattomilla toimilla asiakas voi tietämättään myös aiheuttaa itselleen tarpeetonta haittaa. Osallisuudessa onkin keskeistä käydä läpi mahdollisuuksien lisäksi myös mahdolliset haitalliset seuraukset ja uhat, joita ratkaisuihin liittyy. Asiakkaalla on kuitenkin oikeus tehdä itse valintansa. (Talentia 2017, 16-18.) Esimerkiksi liiketoiminnan aloittamiseen liittyy aina riskejä, jolloin niiden läpikäynti saattaa vaatia ohjaajalta syvempää perehtymistä liiketoiminnan perusteisiin tai konsultaatiota alan ammattilaiselta, jotta hän voi tukea asiakasta tarvittavin tavoin. Toisaalta asiakkaan voimavarat tai taidot eivät välttämättä näyttäytyä ammattilaiselle realistisina toimivan yritystoiminnan harrastamiseksi. Asiakkaan suojeleminen saattaa näyttäytyä joissain tilanteissa tarpeellisena, mutta rajoittaa asiakkaan osallisuuden toteutumista.

4.2 Digitaalinen osallistaminen

Muutos, uudet tavat ja innovaatiot näkyvät usein ensimmäisenä nuorten elämässä. Jatkuvasti kiihtyvä muutos uusine tuotteineen, tapoineen ja trendeineen haastaa nuorten kanssa työskenteleviä pysymään yhä tiukemmin ajan hermolla. Myös Lauha (2019, 15-16) toteaa digitalisaation ja teknologian olevan yhä suuremmassa osassa nykyajan

arkea ja yhteiskuntaa, mikä vaikuttaa erityisesti nuoriin ja heidän elämäänsä, ja tulee tästä syystä huomioida myös nuorisotyössä. Euroopan komissio (2016, 11-13) määrittelee digitaalista nuorisotyötä teknologian ja digitaalisen median proaktiivisena käyttönä. Sen tavoitteet eivät eroa perinteisestä nuorisotyöstä, eikä sen ole tarkoitus toimia työtapana, vaan sitä käytetään tukemaan tavoitteiden saavuttamisessa esimerkiksi avoimen nuorisotyön aktiviteettina tai neuvontapalveluiden välineenä. Täten digitaalista nuorisotyötä voidaan käyttää sekä fyysisessä että digitaalisessa ympäristössä. Kiilakosken (2016, 26-28) mukaan nuorisotyössä on kyse kasvatuksellisista prosesseista, joissa tuetaan nuoria hyvään elämään sekä huomioidaan jokaisen yksilölliset tarpeet ja piirteet.

Nuorisotyön tarkoitus on vahvistaa nuorten toimijuutta kansalaisina, tukea kasvua, kykyjä ja terveellisiä elämäntapoja, huomioida kulttuuriset tarpeet sekä ehkäistä sosiaalisia ongelmia. Näiden elementtien tulisi näkyä tasapainossa, minkä Kiilakoski (2016, 25-28) näkeekin yhtenä digitaalisen nuorisotyön haasteena. Cohlmeier (2016, 29-31) esittää digitaalisen nuorisotyön keskeisiksi elementeiksi nuorten osallisuuden, siihen kuuluvat osa-alueet, työntekijöiden osaamisvaatimukset sekä itse digitaalisen nuorisotyön tehtävän. Erityisesti osallisuuden ja toimijuuden vahvistaminen ovat tärkeitä tehtäviä. Digitaalinen nuorisotyö ei teoriassa eroa perinteisestä nuorisotyöstä, vaan sitä on mahdollisuus hyödyntää oman työskentelyn rinnalla vastaamaan nuorten muuttuviin tarpeisiin. Siinä lähtökohdista toimii halu ymmärtää digitaalisten ilmiöiden merkitystä nuorten elämässä ja kehittää omaa työskentelyään sitä kautta. Organisaation olisikin tärkeää tukea työntekijöiden kehitystä varmistamalla riittävä aika ja tarvittavat välineet. (Lauha 2016, 22.)

Nuorten tukeminen ja kannustaminen oman elämän rakentamiseen sekä ympäröivään maailmaan vaikuttamiseen on yksi tapa tukea nuorten osallisuutta ja voimaantumisen tunnetta. Teknologian kehityksen myötä nuorten tukeminen ja voimaannuttaminen aktiivisiksi toimijoiksi on säilynyt, mutta siirtänyt painopistettä yhä enemmän digitaalisiin ympäristöihin ja välineisiin (Lauha 2019, 16). Käytännössä tämä tarkoittaa, että nuoret elävät ja kokevat yhä enemmän erilaisten digitaalisten verkkosivustojen ja -palveluiden kautta, kuten seuraamalla ajankohtaisia asioita sekä kiinnostuksen kohteitaan verkkojulkaisuissa ja eri verkkolähetyksissä (esim. YouTube ja podcastit) tai osallistumalla keskusteluihin sosiaalisen median palveluissa.

Digitaalisessa nuorisotyössä digitaalista mediaa tai teknologiaa käytetään välineenä, toimintana tai sisältönä, joita hyödynnetään samalla tavoin kuin perinteistä käsillä tekemistä nuorisotyössä. Näitä hyödynnetään keskusteluyhteyden rakentamisessa, ryhmäytymisen edistämässä, sekä onnistumisen kokemusten synnyttämiseen luovuuden ja

oppimiskokemusten kautta. (Kiviniemi 2019, 17-18.) Teknologian ja digitaalisen ympäristön merkitys korostuu erityisesti nuorten elämässä ja sosiaalialan työssä onkin tärkeää toimia siellä, missä asiakkaatkin ovat. Tästä syystä erilaisten teknologisten ratkaisujen hyödyntäminen on varsinkin nuorten kanssa olennaista asiakkaiden saavuttamiseksi, tarpeisiin vastaavien palveluiden kehittämiseksi sekä asiakaslähtöisen työskentelyn toteutumiseksi. Digitaalisen median ja teknologian tulisikin integroitua nuorisotyön arkeen välineenä, sisältönä ja ympäristönä. Tämä tarkoittaa organisaatioiden ja toimintatapojen kehittämistä, joilla edistetään nuorisotyön tavoitteiden toteuttamista. (Lauha & Tuominen 2016, 9-11.)

Nuorten tukeminen aktiiviseksi toimijaksi verkossa avaa ovet useille tavoille kehittää sekä itseään että omaa elämäänsä ja mahdollisuuksiaan. Digitaalisen nuorisotyön päämääriä ovat nuorten digitaalisten taitojen kehittäminen, digitaalisen kansalaisuuden ja osallisuuden tukeminen, digitaalisen eriytymisen ehkäiseminen, riskien ja mahdollisuuksien tehokkaan hallinnan tukeminen sekä tarjota yleisesti laajempia tukipalveluita. Digitaaliset palvelut eivät sovi kaikille nuorille, eikä kaikkiin tilanteisiin, joten niiden käytössä tulee käyttää harkintaa. Samalla palveluita käyttävien nuorten tulisi saada riittävä tieto ja ymmärrys omasta tieto- ja oikeusturvastaan, mikä voi aiheuttaa haasteita. (Cohlmeyer 2016, 30-31.) Kehityksen tuodessa digitalisaatiota yhä laajemmin palveluihin käytettävien menetelmien ja välineiden käyttö tulee kuitenkin määritellä asiakkaan tarpeen ja ominaispiirteiden mukaan.

5 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS

5.1 Kehittämistehtävä

Kehittämistyön tarkoituksena oli ohjata nuoria osallistavaa suunnittelutyötä ja kehittää ohjauksen pohjalta osallistavaa suunnittelutyömallia. Digitaalisen osallisuuden vahvistaminen toimi mallia ohjaavana teemana. Kehittämistehtävänä oli kehittää ohjaajan opas, joka auttaa suunnittelutyömallin käyttöönotossa.

Kehittämistyö lähtee liikkeelle siitä, että tunnistetaan kehittämisen tarve. Tämän tarpeen pohjalta hahmotellaan tarpeelliset kehittämisen kohteet. Kehittämistyössä erityisen tärkeässä roolissa ovat osallisuus, yhteistyö ja johtaminen. (Salonen, ym. 2017, 16-24.) Omassa kehittämistyössäni lähdin liikkeelle asiakkaiden ja työntekijöiden asiantuntijuuden kunnioittamisesta. Oppaan pyrin tekemään mahdollisimman käytännönläheiseksi sekä vastaamaan sitä koskevan asiakasryhmän ja heidän parissaan työskentelevien ammattilaisten tarpeisiin parhaan mahdollisen hyödyn ja käytettävyyden takaamiseksi.

5.2 Kehittämistyön eteneminen

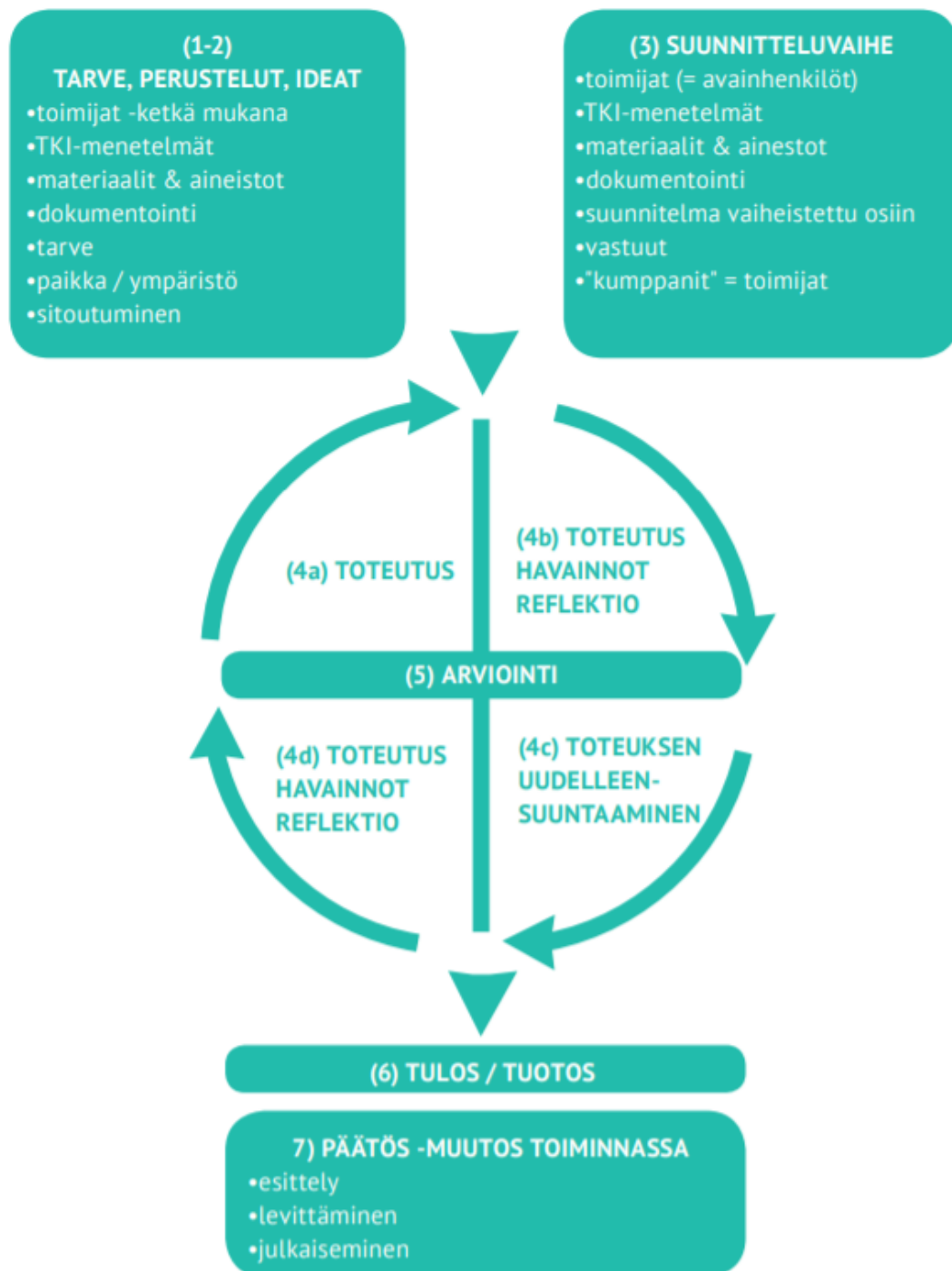
Opinnäytetyöni eteni konstruktivisen mallin mukaisesti. Konstruktivistisen perinteen painopiste perustuu kehittämistoiminnan syklisyydelle ja osallistujien toimijuudelle (Salonen, ym. 2017, 31).

Konstruktivisen mallin valikoituminen kehittämistyöni menetelmäksi perustui arvioon sen soveltuvuudesta kehitettävänä olevaan pilotoitavaan toimintaan. Konstruktivisessa mallissa toiminnan kehittämisen lineaarisuus ja syklisyys yhdistyvät. Sen keskiössä on osallisuus ja yhdessä tekeminen, jatkuva reflektio, oppiminen ja kehittyminen kehämäisenä prosessin kulussa (Salonen, ym. 2017, 53-54.) Malli soveltui erityisesti osallisuuden, reflektion ja jatkuvan kehittymisen myötä todella hyvin toiminnan kehittämiseen, sillä sen tarkoitus on mukautua organisaation ja asiakkaiden tarpeiden mukaisesti. Konstruktivistisessa mallissa toimintaa seuraa reflektointi ja havainnot, joita hyödynnetään tulevan toiminnan kehittämisen suunnittelussa (Salonen, ym. 2017, 31). Tästä tapahtumaketjusta rakentuu jatkuvan kehittämisen sykli, jossa toimintaa testataan ja kehitetään, ja lopulta siitä ollaan saatu jalostettu tuotos. (Kuva 1).

Opinnäytetyöni alkoi lokakuun 2019 lopussa yhteydenotolla toimeksiantajaan ja toimeksiannon hyväksynnällä. Aloitustapaaminen toimeksiantajan toimintaan ja tavoitteisiin tutustumiseksi toteutui marraskuun alussa. Aloitustapaamisen tarkoituksena oli kehittämistyön tarpeen orientoituminen, sen suunnittelun sekä yhteistyön aloittaminen.

Suunnitteluvaihe alkoi hahmottelemalla kehittämistehtävää toimeksiantajan tarvetta vastaavaksi marraskuusta joulukuun alkuun. Toimeksiantajan yhteyshenkilön jääminen pois joulukuussa aiheutti epävarmuutta suunnitelman tekemisessä ja suunnittelu jatkui tammikuun loppupuolelle.

Ryhmä alkoi tammikuun lopussa ryhmätoiminnan alkaessa, johon osallistuin osallistuvana havainnoijana. Hyödynsin havainnoinnissa kertynyttä tietoa ohjauksen suunnittelussa. Kaikkiaan ryhmä kokoontui seitsemän kertaa maaliskuun puoliväliin koronaviruspandemian aiheuttamiin rajoitustoimiin saakka. Kehittämistyössä oli tarkoitus suorittaa useampi ohjaukset, mikä ei ollut mahdollista vallitsevan tilanteen takia. Kehitysprosessin näkökulmasta käsitän yksittäisen syklin kulkevan toimintakerran suunnittelusta ohjaukseen, jota seuraa havaintojen pohjalta käyty reflektio. Tämän pohjalta syntyneet johdopäätökset ohjaavat toteutuksen uudelleensuuntaamisessa (Kuva 1.)

Kuva 1. Konstruktiiivinen malli (Salonen, ym. 2017, 54).

Ryhmä- ja ohjausprosessin keskeytyminen ei vaikuttanut kriittisesti tuotoksen onnistumiseen. Vahvimmin se näkyi ryhmän elinkaareissa. Oppaan tekemisen aloitin sisällön keruulla, jota peilasin toteutuneisiin ohjauskertoihin. Tämä vaihe alkoi huhtikuun puolessa välissä koronaviruksesta johtuvien rajoitusten jatkon varmistuessa ja jatkui

toukokuun loppuun. Tuotoksen viimeistelyn aloitin syyskuun puolessa välissä ja lähetin tuotoksen arvioitavaksi kahdelle ohjaustyöhön osallistuneelle työntekijälle lokakuun puolen välin jälkeen. Palautekeskustelu oppaaseen ja omaan työskentelyyni liittyen käytiin kanssani työskennelleen ohjaajan kanssa lokakuun lopussa.

5.3 Käytetyt menetelmät

Kehittämistyössäni hyödynsin sekä tutkimuksellisia että kehittämistoiminnan menetelmiä, joiden olen arvioinut tukevan toiminnan kehittämistä parhaalla mahdollisella tavalla. Kehittämisen menetelmät käsittän Salosen ja kumppanien (2017, 55) esittäminä käytännön työskentelytapoina, joiden avulla päästään tavoitteisiin. Kehittämistyön menetelmät toimivat työskentelyssä osana sekä ohjausta että kehittämistyön tekemistä, joten selkeä linjan veto näiden kahden välillä on haasteellista tehdä toiminnan luonteen vuoksi. Kehittämismenetelmänä käytin dialogista keskustelua. Dialogisella keskustelulla tarkoitetaan avointa keskustelua yhteisen ymmärryksen kehittämiseksi, jossa hyväksytään erilaiset näkemykset (Salonen, ym. 2017, 61).

Koin kehittämistyöni kannalta tarpeelliseksi hyödyntää myös tutkimusmenetelmiä. Salonen ja kumppanit (2017, 28) nostavat esille, että vaikka tutkimus- ja eri kehittämistoiminnat erotellaan toisistaan, on niiden suhde käytännössä limittäinen. Omassa ohjauksessani käytetyn dialogisen keskustelun erotan avoimesta haastattelusta sen käyttötarkoituksella. Dialoginen keskustelu edistää ryhmän toimintaa ja kehitystyötä, kun taas avoimilla haastatteluilla pyrin saamaan ohjaustyöstä ja toiminnasta palautetta. Salonen ja kollegat (2017, 55) huomauttavatkin, että joissain tapauksissa tutkimusmenetelmien käyttäminen saattaa olla kehittämistyössä tarpeellista, jotta saadaan selvitettyä asiakkaiden tarpeita tai kokemuksia. Menetelmiä valitessa olen arvioinut niiden toimivuutta ja hyödyllisyyttä asiakkaiden sekä ohjaustyön kannalta. Dokumentaatio kulki raportin täydentämisen sekä päiväkirjan muodossa läpi koko prosessin.

Avoimet haastattelut toteutin yksilohaastatteluina toimintaan sopivina hetkinä toimintaa ennen, taukojen aikana sekä päivän päätteeksi. Avoimessa haastattelussa on tarkoituksena selvittää haastateltavan näkemyksiä ja tunteita luontevasti keskustelun myötä. Avoimet haastattelut ovat usein pitkäkestoisia ja niitä toteutetaan useamman kerran. (Hirsijärvi, ym. 2008, 204-206; Vilkkä 2015, 122-127.) On kuitenkin huomioitavaa, että kehittämistyöni tavoitteen toteutumisen kannalta pyrin pitämään asiakkaiden osallisuuden lisäämiseksi yllä tutkivaa työtettä, jotta toiminnasta saadaan kehitettyä nuorten

toimijuutta ja toiveita tukevaa. Itse haastattelu on tutkimustapana vuorovaikutteinen ja joustava, ja haastateltava voi tuoda omat kokemuksensa ja näkemyksensä vapaasti esille. Haastateltavan aktiivisuus on haastattelussa myös keskeisessä roolissa. (Hirsi-järvi, ym. 2008, 199-200.) Saatua palautetta sain hyödynnettyä myös oman toimintani reflektoinnissa ja ohjaustyöskentelyni kehittämisessä.

Ryhmän aloitustapaamiselle osallistuin osallistuvan havainnoijan roolissa. Osallistuvalla havainnoinnilla saadaan tietoa ihmisistä yksilöinä ja osana ryhmää sekä ryhmän sosiaalisista piirteistä. Menetelmää käyttäessä havainnoitavasta kohderyhmästä kerätään tietoa olemalla vuorovaikutuksessa heidän kanssaan ja osallistumalla toimintaan. Pääseminen yhteisön sisään on osallistuvan havainnoinnin edellytys. (Vilkkä 2015, 142-145.) Ryhmän sisälle pääsemistä helpotti toimintaan osallistuminen ensimmäisestä aloituskerasta lähtien, arvostava tapa kohdata asiakkaita sekä useimmille nuorille tutulta ohjaajalta saatu tuki. Havainnointi säilyi yhtenä välineenä myös läpi ryhmäprosessin. Havaintojen tekeminen mahdollisti ryhmän toiminnan ja ohjaustoiminnan jatkuvan seuraamisen, arvioinnin ja kehittämisen.

Tehtyjen havaintojen sekä keskustelujen perusteella osallistuneet asiakkaat olivat normaaleja nuoria, joilla oli erilaisia syitä työmarkkinoiden ulkopuolelle jäämiseen. Sosiaaliset taidot sekä itsevarmuus olivat myös nuorilla eri vaiheissa, toisissa jännitys sosiaalisissa tilanteissa näkyi toisia enemmän. Puolet nuorista kertoivat elävänsä täysin päihteetöntä elämää. Internet ja sieltä löytyvä viihde- ja kulttuuritarjonta olivat osana kaikkien vapaa-aikaa. Musiikki oli kuitenkin nuoria vahvimmin yhdistävä tekijä.

6 TAPAAMISTEN TOTEUTUS

6.1 Ryhmätoiminnan muodostuminen

Tässä osiossa tuon esille ryhmätoiminnan kehittymistä yksittäisten ohjauksetojen luonnetta sekä ryhmän toiminnan prosessin etenemistä. Itselleni hahmottui ryhmätoiminnasta syklinen rakenne, joka kuvastaa alkuvuonna 2020 toteutetun ryhmän ympärillä rakentunutta toimintatapaa. Mallinsin tämän kuvaukseksi ryhmän toiminnan kehämäisestä jatkumosta ja kehittymisestä, jonka lisäsin oppaaseen.

Osallistuin itse ensimmäiseen ryhmän tapaamiseen osallistuvan havainnoijan roolissa. Käytössä olevat tilat olivat avarat ja viihtyisät, joten ne soveltuivat hyvin avoimeen toimintaan. Toiminnan ohjaukseen osallistui lisäksi toimeksiantajalla työskentelevä ohjaaja. Ryhmän aloitustapaamiseen osallistui neljä nuorta. Ensimmäisellä tapaamiskerralla painopiste oli toimintaan ja toisiinsa tutustumisessa. Tämän lisäksi kartoitettiin nuorten vahvuuksia, tavoitteita ja kiinnostuksen kohteita. Osallistuneiden nuorten kiinnostuksen kohteet ja taustat olivat erilaisia.

Ryhmän ensimmäinen tapaaminen vaatii usein ohjaajalta vahvempaa ohjaustyötä. Itseohjautuvuus ja omaehtoinen työskentely voivat olla varsinkin tottumattomille nuorille haasteellista (Taipale & Sirola-Korhonen 2017, 8). Esimerkiksi tekstin tuottaminen paperille tuotti nuorille vaikeuksia ja ohjaajan rooli keskustelun avaajana ja keskustelun edistäjänä korostui ryhmäläisten jännityksen vuoksi.

Oma ohjaustyöni alkoi vasta toisella ohjauksekerralla. Tällöin lähdettiin miettimään yhdessä, millainen viihde on heidän mieleensä, mikä niistä tekee kiinnostavia sekä mikä olisi sellaista, mitä itse vielä kaipaisi. Tarkoituksena oli madaltaa nuorten kynnystä osallistua aktiivisesti keskusteluun ja innovointiin itseä kiinnostavien aiheiden kautta. Nuorten Akatemia (2015, 5) esittää, että ryhmän ideoinnin edistämiseksi keskeistä on edistää yhteisymmärrystä ja turvallista sekä ideoille avointa ilmapiiriä ja huolehtia toiminnan jatkuvuudesta. Oman nuoruuteni joukkueurheilun parissa viettäenä samat elementit näkyvät joukkue- tai ryhmähengen merkityksessä.

Keskustelun ja näkemysten pohjalta päästiin pohtimaan yhdessä toiminnan sisältöä ja mitä kaikkea sen toteuttamiseksi tarvitaan. Täten saatiin nuorten omaa visiota siitä, mitä he haluavat todellisuudessa tehdä sekä missä roolissa kukin haluaa kehittyä ja kantaa

oman panoksensa ryhmän toiminnassa. Työskentelyssäni sovelsin motivoivan haastattelun elementtejä, kuten avointa ja heijastavaa kuuntelua, myönteistä palautetta sekä yhteenvetojen tekemistä (ks. Salo-Chydenius 2017). Näiden avulla pyrin aktivoimaan ryhmää hahmottaan tavoiteltavaa tulevaisuuden tilaa niin yksilön kuin ryhmän kannalta, sekä miettimään tarvittavia toimia sen saavuttamiseksi.

6.2 Ryhmän ohjaaminen

Ohjauksetojen myötä päiville kehittyi toimiva rakenne, mikä edisti toiminnan sujuvuutta. Toimiva rakenne ja säännölliset ryhmätapaamiset parantavat ryhmän toimivuutta ja auttavat nuoria keskittymään paremmin toimintaan. Tämän lisäksi ne madaltavat kynnystä osallistua keskusteluun ja antaa myös tilaa muille. (Ehyt ry 2015, 12.) Säännöllisyyden ja johdonmukaisuuden merkityksen voi päätellä johtuvan turvan tunteesta: nuoren on helpompi valmistautua, kun hän tietää jo valmiiksi päivän kulun ja tuntevat muita ihmisiä entuudestaan. Nuoret toimivat aktiivisesti ja oma-aloitteisesti, jolloin ohjaajan rooli siirtyi keskustelun ylläpitämisestä enemmän fokuksen pitämiseen, tavoitteiden kirkastamiseen ja yhteenvetojen tekemiseen.

Ohjauksen aloituksessa varattiin lyhyt aika vapaalle keskustelulle. Tämän tarkoituksena oli toimia lämmittelyä ideoinnin aloittamiseen, antaa nuorille tilaa avoimelle keskustelulle sekä edistää ryhmähengen rakentumista. Samoin tässä vaiheessa mahdolliset uudet ryhmään osallistuvat nuoret saavat tutustuttua toisiin osallistujiin ja ohjaajiin matalammalla kynnyksellä. Koska toiminta on vapaaehtoista ja sen yhtenä tarkoituksena on vähentää nuorten yksinäisyyttä, koin vapaamuotoisen keskustelun myös tarkoituksenmukaisena osana toiminnan kokonaisuutta. Tässä yhteydessä on tärkeää muistaa, että osalla nuorista sosiaaliset kontaktit saattavat olla hyvinkin rajallisia, eivätkä he välttämättä pääse keskustelemaan arkisista asioista ikätovereidensa kanssa.

Itselleni ominaisinta ohjaustyössä on työskennellä ratkaisukeskeisen lähestymistavan kautta. Ratkaisukeskeisessä työskentelyssä on oleellista saada ihmisen voimavarat käyttöön siten, että hän pystyy itse ratkaisemaan omat ongelmansa. Keskittyminen on valoisassa tulevaisuudessa ja menneisyydessä nähdään mahdollisia voimavaroja syiden sijaan. Työ tehdään yhdessä asiakkaan kanssa huomioiden edistysaskeleet ja hänen omat voimavaransa ja tavoitteensa. (Mäkinen, ym. 2011, 118-120.) Ratkaisukeskeinen työote on oman kokemukseni mukaan toiminut hyvin nuorten kanssa. Tärkeintä ei

ole kuitenkaan lähestymistapa, vaan nuoren toimijuuden vahvistuminen ja kuulluksi tulemisen kokemus.

Suunnitteluvaiheessa hyödynsin edellisen viikon kirjauksien pohjalta tekemiäni yhteen- vetoja esiinnousseista aiheista ja teemoista. Siirtymä vapaasta keskustelusta orientoitu- maan päivän työskentelyyn onnistui sujuvasti edellisen viikon tapahtumista ja keskuste- luista, minkä pohjalta osallistujien oli helpompi lähteä rakentamaan innovointia ja toimin- nan suunnittelua. Samoin tällä keinolla saadaan mahdollisille uusille tai poissaolleille nuorille tiedoksi edellisen viikon tapahtumia.

Varsinaisessa suunnitteluvaiheessa nuorten ohjauksellisen tukemisen tarve riippuu ryh- män dynamiikasta ja aktiivisuudesta. Ohjaajan rooli voi olla hyvin moninainen, esimer- kiksi ryhmän ideoinnin toimiessa luontevasti ohjaajan asettuminen fasilitaattorin rooliin antaa nuorille tilaa keskittyä toiminnan suunnitteluun ja uusien ideoiden innovointiin. Fa- silitoinnin perusajatus korostaa ryhmän omaa asiantuntijuutta. Fasilitaattorin roolissa ko- rostuvat ryhmäprosessin hallinta, tasapuolisuuden varmistaminen sekä auttaminen ide- oinnissa, päätöksenteossa ja ongelmien ratkaisemisessa. (Summa & Tuominen 2009, 8-10.) Ryhmäprosessin hallinnan käsitän riittävänä ymmärryksenä ryhmän eri kehitys- vaiheista, toiminnoista, rooleista ja muista ryhmän toimintaan vaikuttavista tekijöistä sekä kykynä hyödyntää näitä omassa ohjaustyöskentelyssään ja täten ryhmän toimin- nan edistämiseksi. Koin fasilitoinnin hyödyntämisen edistävän nuorten osallisuutta.

Käytännössä ryhmän ohjaaja keskittyy siihen, että ryhmään on helppoa osallistua, siinä toimiminen on turvallista ja ryhmäläiset voivat keskittyä omaan osallistumiseensa, kehi- tykseensä ja toimintaansa ryhmässä. Kaikessa yksinkertaisuudessa tämä auttaa ohjaa- jaa hahmottamaan ja pitämään oman roolinsa ryhmässä, mikä on samalla tärkeä osa nuorten osallisuuden vahvistumista. Esimerkkinä ryhmätoiminnassa yleisenä näkökul- mana toimiva konstruktiiivinen oppimiskäsitys, jossa keskeistä on asiakkaan oma asian- tuntijuus ja toimijuus omassa kehityksessään. Ryhmä tarjoaa myös omat keinonsa oppia muiden jäsenten avulla sosiaalisessa kanssakäymisessä. Ohjaajan roolissa korostuu ryhmäläisten kannustaminen osallisuuteen, auttaminen voimavarojen ja ratkaisujen löy- tämisessä sekä tiedon jäsentämisessä ja turvallisen ryhmän luomisessa. (Martin, ym. 2012, 11.) On toki huomioitavaa, että liian tiukka roolissa pitäytyminen saattaa saada ohjaajan tuntumaan etäiseltä ja haitata kohtaamista. Toisaalta liian rento ote voi haitata ryhmän fokuoimista työskentelyyn. Tasapainoilu ryhmän toiminnan kannalta hyödylli- simmässä roolissa vaatii myös ohjaajalta säännöllistä oman toimintansa reflektointia.

Ohjaajan tehtävänä toiminnan suunnittelun ohjauksessa korostuu nuoren käsityksen vahvistaminen itsestään aktiivisena toimijana. Yksilöiden aktiivisuuden lisäksi ohjaaja tukee ryhmän aktiivista toimintaa. Käytännössä tämä tarkoittaa keskustelujen käynnistämistä, ideointiin kannustamista sekä yhteisen näkemyksen rakentamisen ja sopimisen tukemista. Samalla on tärkeää huolehtia ryhmän ilmapiirin ylläpidosta, jossa kaikkien on helppoa ja turvallista tuoda omat tunteensa ja omat ajatuksensa esille sekä oppia myös käsittelemään niitä. Tämä avaa myös mahdollisuuden tukea nuoria tarkastelemaan omaa toimintaansa, tapojaan ja voimavarojaan sekä niissä piilevien mahdollisuuksien hyödyntämistä eri ympäristöissä (Huhtinen-Hildén & Isola 2019.)

Suunnittelun pohjalta tein ohjaajana yhteenvedon käsitellyistä asioista, jonka tarkoituksena oli auttaa nuoria jäsentämään toteutunutta ideointia ja suunnittelutyötä. Jäsennyksen avulla nuoret pääsivät sopimaan menettelytavoista suunnitelmien toteuttamiseksi. Aktiivisen toiminnan aikana ohjaajan rooliksi jäi olla nuorten saatavilla tarvittaessa, mikä antoi myös aikaa reflektiolle ja loppupäivän ohjauksen suunnittelulle. Toiminnan luonteesta riippuen aktiivisen ohjauksen tarve saattaa vaihdella.

Toiminnan toteutuksen jälkeen nuorten kanssa käytiin läpi sen kulkua, jolloin he pääsivät käsittelemään sen aikana heränneitä tunteita ja ajatuksia. Toiminta saattaa varsinkin alussa tuntua jännittävältä, jolloin nuorilla voi olla tarvetta hetken rentoutumiselle ja avoimelle keskustelulle. Keskustelu antaa myös mahdollisuuden auttaa nuoria reflektoinnissa esimerkiksi motivoivan haastattelun keinoin (ks. Salo-Chydenius 2017). Nuorten reflektion, voimaantumisen sekä itsetuntemuksen vahvistaminen tuki paitsi yksilöä ja ryhmää edistivät ne myös työskentelyn etenemistä. Huolellinen kuuntelu, eli asiakkaan kuuleminen hänen näkökulmastaan toimii tässä ohjauksen lähtökohtana. Se auttaa kysymysten muotoilussa, yksityiskohtien tutkimisessa ja ohjaustyön onnistumisessa. Esimerkiksi avoimien kysymysten käytöllä pyritään saamaan asiakkaan tunteita, ajatuksia ja havaintoja esille, mikä mahdollistaa myös niiden käsittelyn. (De Jong & Berg 2016, 30-36.) Samalla esiinnousseet ajatukset ja keskustelut toimivat osana suunnittelutyötä.

Lopuksi kokoontuminen yhteen päivän läpikäymiseksi auttoi valmistautumaan toiminnan lopetteluun. Tarkoituksena oli varmistaa, että nuoret saavat käsiteltyä vielä päivän tapahtumia, jakaa onnistumisia ja tuoda esille nousseita ideoita ennen päivän päätöstä. Ohjaaja voi esimerkiksi yhteenvetona nostaa esille ryhmäläisten keskuudessa nousseita ajatuksia, tunteita ja tapahtumia tai toistaa niitä omin sanoin. Tämän avulla voidaan antaa nuorille rohkaisua jatkaa keskustelua sekä saadaan osoitettua oma läsnäolo, mikä edistää yhteistyötä asiakkaiden kanssa. (De Jong & Berg 2016, 37-38.) Samalla koko

päivän kertauksella autettiin nuoria rakentamaan kokonaiskuva päivän aikana saavutetuista onnistumisista, heränneistä ideoista ja suuntaamaan katsetta tulevaan.

Kokonaisuudessaan ohjaaja tukee niin yksilöitä kuin ryhmää tavoitteiden asettamisessa ja tuo näiden edistymistä myös esille sekä vastaa työskentelyn dokumentoinnista. Ohjaaja luo toiminnallaan puitteet, jossa nuoret voivat keskittyä osallistumaan ryhmässä tapahtuvaan ideointiin, suunnitteluun ja sosiaaliseen kanssakäyntiin. Nuorten osallisuuden toteutumisen kannalta on oleellisen tärkeää, että ohjaaja ei vie liikaa tilaa ryhmän toiminnassa, vaan muistaa oman työskentelynsä tarkoituksen toimia osallisuuteen kannustajana ja sen mahdollistajana.

6.3 Ryhmän kehittyminen

Ryhmässä tapahtuva vaihtuvuus oli erittäin pientä ja kaksi neljästä ryhmän aloitustapaamisessa olleista jäivät ryhmätoiminnan mukaan koko ajaksi. Ryhmä muodostui näiden kahden lisäksi kahdesta myöhemmin toimintaan ohjautuneesta nuoresta. Martin ja kumppanit (2012, 15-16) kuvailevat suljetun ryhmän soveltuvan yleensä avointa paremmin, kun toimintaa ohjaavat yhteinen tunne- ja kehitysprosessin eteneminen. Myös ryhmän suuri koko vaikuttaa ryhmän turvallisuuteen. Avoin ryhmätoiminta haavoittuvassa asemassa olevien kanssa aiheutti pohdintoja myös itselleni, varsinkin turvallisen ryhmän luomisen ja ylläpitämisen näkökulmasta. Tässä keskeisenä tekijänä on ohjaajan omat taidot sekä työtavat ja näkökulma, joilla hän ohjaa ryhmää ja tukee turvallisen ilmapiirin rakentumista.

Ryhmän elinkaarta tarkastellessa siinä oli havaittavissa elementtejä Tuckmanin ryhmän kehitysvaiheista. Se alkaa muodostumisvaiheella, jossa orientoidutaan toimintaan ja etsitään rajoja. Tätä seuraa kuohuntavaihe, jossa testataan rooleja ja voi ilmetä eriäviä mielipiteitä tai jopa konflikteja. Lopulta ryhmälle alkaa muodostua normeja, ja yhteistyö, yhteenkuuluvuus ja avoimuus vahvistuvat. (Martin, ym. 2012, 45-47.) Kuohuntavaihe näyttäytyi itselleni lievänä ja painottui lähinnä roolien hakemiseen. Ryhmäytyminen tapahtui nopeasti. Asiaan varmasti vaikutti se, että ryhmä oli pieni ja suurin osa oli tavannut jo ennen.

Ryhmähengen ollessa vahva nuori uskaltaa myös ottaa helpommin rooleja, kun hän voi luottaa ryhmän hyväksyvän hänet. Ryhmän toimiessa yhdessä osallistujat toimivat toistensa apuna ja innostajina. Tämä edistää ryhmäläisten toimintaa, oppimista ja

työskentelyä. (Ehyt ry 2015, 8-9.) Esimerkiksi toiminnassa yksi nuorista otti vahvempaa asemaa ryhmässä kannustaen muita, mistä hyötyivät hänen itsensä lisäksi muut ryhmäläiset. Samalla ryhmän toiminta edistyi, mikä helpotti myös ryhmän ohjaamista. Vuorovaikutuksen tarkkailu on oleellinen osa ohjaajan tehtävää, jotta hän osaa jättäytyä tarvittaessa enemmän taka-alalle ja antaa tilaa ryhmäläisten omalle toimijuudelle. Toisaalta ryhmäläisten auttaminen tiedon jäsentämisessä ja palautteen antaminen säilyy vieläkin tärkeänä. (Martin, ym. 2012, 43-44.)

Edellä mainitsemani esimerkki kuvastaa ryhmän toimintaa ja siinä syntynyttä luottamuksellista ilmapiiriä. Luottamus perustuu odotuksiin muiden toiminnasta ja rohkaisee toimimaan ryhmässä (Hallamaa 2017, 130-131). Toisin sanoen luottamus on turvan tuntua johdonmukaisesta toiminnasta. Ryhmän rakenteen toimiessa johdonmukaisesti, sekä kun nuorilla on aikaa tutustua ja havainnoida toisiaan, helpottaa tämä ryhmän ja muiden osallistujien toiminnan hahmottamisessa. Tieto siitä, mitä todennäköisemmin tapahtuu tai miten toiset toimivat luovat ennakoitavuutta ja lisäävät näin turvan tuntua.

7 KEHITTÄMISTYÖN TULOKSET

7.1 Tuotos

Kehittämistyössäni toteutin kuusi suunnittelutyön ohjauksetta. Aluksi suunnitelmani oli käyttää useita eri ideointimenetelmiä ja arvioida niiden toimivuutta ja hyödynnettävyyttä nuorten ohjauksessa. Ensimmäisten ohjauksetojen perusteella arvioin kehittämis- ja ohjaustyön kannalta tarpeelliseksi keskittyä rajaamaan käytettäviä menetelmiä. Tällä tavoin pyrin keskittymään suunnittelutyömallin vakiinnuttamiseen osaksi toimintaa, minkä koin palvelevan paremmin asiakkaita ja ryhmää sekä itse toimintaa.

Tein ohjauksetojen pohjalta ohjaajan oppaan, joka auttaa nuoria osallistavan suunnittelutyömallin aloittamisessa ja toteuttamisessa. Oppaasta tuli 12-sivuinen, sisältäen kansilehden ja kaksisivuisen lähdeluettelon. Oppaassa jäsennetään toiminnan tavoitteita, ohjaajan tehtäviä ja vastuualueita, minkä lisäksi se sisältää mallinnuksen toiminnan rakenteesta ja ohjeen päivän suunnitteluun. Vilkka ja Airaksinen (2003, 9) tiivistävät toiminnallisen opinnäytetyön tavoittelevan kentällä tehtävän työn kehittämistä järkevämmäksi, ohjeistuksen ja opastuksen mallinnusta sekä toiminnan järjestämistä. Panostin oppaassa selkeyteen, jotta mallin toteuttaminen on mahdollisimman helppoa. Selkeyttämisen tueksi olen käyttänyt oppaassa kuvia.

Opas sisältää:

- Saatetekstin pohjustamaan oppaan taustoista
- Toimintaa ohjaavat tavoitteet asiakkaiden asemasta
- Ohjaajan tehtäviä ryhmän ohjaukseen liittyen
- Ryhmäprosessin etenemisen kuvauksen
- Ohjaajan vastuualueet toiminnassa
- Mallinnuksen ohjauksen syklisyydestä ja sisällöstä
- Ohjeen päivän ohjauksen näkökulmasta
- Käytännön vinkkejä suunnittelutoiminnan ohjaukseen.

Oppaan tekemiseen käytin Microsoft PowerPoint -ohjelmaa. Opas on toimeksiantajan hallussa.

7.2 Toimintamallin kehitysideoita

Oppaan on tarkoituksena toimia apuna nuoria osallistavan suunnittelutyömallin käytössä. Kuten edellä mainitsin mallinnuksen painopiste toimii toiminnan suunnittelutyömallin kehittämisessä, jolloin muiden osa-alueiden ohjeistus jää kehittämistyöni ulkopuolelle. Esimerkiksi tilojen suunnittelu ja rakentaminen sekä verkostotyö ja asiakkaiden saavuttaminen on otettava huomioon toiminnan aloittamisessa.

Mahdollisuuksia toiminnan toteuttamiseksi on melkeinpä rajattomasti, mikä onkin toiminnassa keskeistä nuorten osallisuuden tueksi. Opasta tehdessä pohdin erilaisien esimerkkien esittelyä toiminnan ja toimintatapojen ideoista, joita nuoret voivat hyödyntää. Harkinnan jälkeen päädyin jättämään tämän pois, sillä toiminnan tarkoituksena ei ole neuvoa ideoissa vaan nimenomaan kannustaa ideoimaan.

Viimeisillä ohjauskerroilla ennen koronaviruspandemian aiheuttamia rajoitustoimenpiteitä keskustelimme nuorten kanssa ideasta jatkaa toimintaa etätoteutuksena. Tuolloin toteutus ei ollut mahdollista epävarman tilanteen sekä rajoitusten aiheuttamien toimenpiteiden vuoksi. Mallin jalostaminen tähän suuntaan vaikutti jo tuolloin perustellulta. Pandemian aikana nousseet haasteet ja kehitysaskeleet ovat osoittaneet, että toiminnan kehittäminen paikasta riippumattomaksi on myös mahdollista, mutta myös tarpeellista nuorten hyvinvoinnin tukemiseksi. Etäohjauksessa on kuitenkin omat rajoitteensa ja haasteensa, jolloin toiminnan kehittämistä tähän suuntaan voi harkita myös matalammalla kynnyksellä hybridimalliksi, eli osin etänä toteutettavaksi toiminnaksi.

8 YHTEENVETO

8.1 Kehittämisen prosessin ja tuotoksen arviointi

Kehittämisen prosessin ja tuotoksen arvioinnissa hyödynnän prosessin eri vaiheissa tehtyjä havaintoja, toteutunutta reflektiota sekä ohjaajilta ja asiakkailta saamaani palautetta. Lisäksi arvioin kehittämistyön onnistumista ryhmätoiminnan ja tuotoksen kautta. Opinnäytetyön tavoitteena oli ohjata ja kehittää nuoria osallistavaa suunnittelutyötä, jossa digitaalisen syrjäytymisen ehkäiseminen toimii toimintaa ohjaavana tekijänä. Kehittämistehdävänäni oli tuottaa osallisuutta lisäävä suunnittelutyön opas. Opinnäytetyön onnistuminen perustuu täten kysymyksiin: lisäksi kehitetty ohjaustyömalli asiakkaiden osallisuutta? Onko opas hyödynnettävissä?

Osallisuuden lisääntymisen näkökulmaa tarkasteltiin viikoittain varmistamalla nuorilta heidän kokemuksensa ja tuntemuksensa päivän päätteeksi. Tämä toteutui päivän yhteenvedoissa, joissa yhtenä vakiintuneena käytäntönä lähestyttiin nuoria kysymyksen ”*minkälainen fiilis päivästä?*” kautta, joka avasi nuorille mahdollisuuden avoimeen keskusteluun. Tarvittaessa keskustelua ohjattiin osallisuutta kuvailevien elementtien ympärille, pyytämällä nuoria kertomaan esimerkiksi omista ja toisten onnistumisista päivän aikana tai kuvailemaan päivän tapahtumia ja toimintaa. Tällä saatiin ryhmässä paitsi nostettua esille onnistumia ja osallisuuden tuntemuksia myös edistettyä kiinnittymistä ryhmään sekä kuuluvuuden tunnetta, joka on yksi osallisuuden osatekijöistä (vrt. Leemann & Hämäläinen 2015, 3).

Nuorten äänen kuuluminen pyrittiin varmistamaan vielä avointen yksilöhaastatteluiden avulla, että myös ryhmään ja toimintaan liittyvät kritiikit sekä hiljaisempien nuorten ääni saatiin varmemmin kuuluvaksi. Näiden keskusteluiden avulla ryhmänohjauksessa pysyttiin kiinnittämään huomiota ohjaukseen ja nostamaan tarvittaessa esille myös asioita, joita nuoret eivät itse uskaltaneet tuoda ryhmän keskusteluihin.

Oppaan käytettävyyden ja hyödyn arvioinnissa käytän ohjaajilta saamaani palautetta. Lähetin oppaan arvioitavaksi kahdelle ohjaajalle, jotka tekivät ohjaustyötä kyseisen ryhmän kanssa. Lisäksi kävimme myös opasta läpi palautekeskustelussa toisen, kanssani työskennelleen, ohjaajan kanssa. Molemmilta saatu palaute oppaasta oli positiivista. Heidän arvionsa mukaan tavoitteet ja ohjaajan tehtävät on kirjattu hyvin, minkä lisäksi ulkoasun selkeydestä pidettiin ja kaavioiden nähtiin kuvaavan hyvin toimintaa.

Tuotoksesta tuli toimiva kokonaisuus ja ohjaajat kokivat sen olevan hyödyksi asioiden selkeyttämisessä, sekä sen olevan hyödynnettävissä myös tulevassa toiminnassa ja sen kehittämisessä.

Nuorten syrjäytymisen ehkäiseminen osallistamalla heitä toiminnan suunnitteluun osoitautui varsin toimivaksi tavaksi. Ryhmän käyttäminen tarjosi paitsi tilan sosiaalisuudelle ja sen harjoittamiselle, toimi se osallisuutta tukevana välineenä. Digitaalisen osallisuuden lisääntyminen onnistui ohjaamalla toiminnan suuntaa: nuorten ohjaaminen digitalisaation luomien mahdollisuuksien hyödyntämisen innovointiin sekä onnistumisen kokemukset vahvistavat nuorten käsitystä omasta toimijuudestaan ja mahdollisuuksistaan (ks. Kiviniemi 2019, 17-18).

Ohjaajan kanssa käydyssä palautekeskustelussa peilasimme myös toiminnan arviointia tavoitteeseen, eli nuorten osallisuuden toteutumiseen, minkä ohjaaja näki toteutuneen ohjauksessa ja nuorten varmasti kokeneen osallisuutta (ks. Isola, ym. 2017, 19). Opin näytetyön oli tarkoitus kehittää suunnittelutyömallia. Saadun palautteen perusteella tuotos on hyödynnettävissä tähän tarkoitukseen. Lisäksi oppaan nähtiin toimivan ohjauksessa, joten tuotosta voi pitää hyvin onnistuneena.

Kehittämistyön onnistuminen kulminoitui oppaan onnistumiseen. Loppu viimein tuotoksen on tarkoitus tuottaa lisäarvoa alan toimijoille ja tuoda ohjausmalli helpommin toteutettavaksi. Oppaan tarkoituksena on edesauttaa nuorten kanssa tehtävää osallistavaa suunnittelutyötä sekä sen kehittämistä ja implementointia, jolloin myös muilta organisaatioilta saatu kiinnostuksen määrä sekä palaute kertovat vasta lopulta tavoitteen onnistumisesta.

8.2 Eettisyys ja luotettavuus

Kehittämistyön tarkoitus perustui vahvasti sosiaalialan eettisiin periaatteisiin, joten ne olivat ohjauksessa jatkuvasti läsnä. Osallisuuden edistäminen näkyi työssä sekä välineenä että tavoitteena, joten oman toiminnan ja osallisuuden toteutumisen jatkuva tarkastelu toteutui toiminnan ohella. Asiakkaiden kokonaisvaltaisuuden ja voimavarojen huomioinnin näen yhtenä osallisuuden edistämistä ohjaavana tekijänä. Sosiaalinen oikeudenmukaisuus näyttäytyy tavoitteena, johon nuorten osallisuuden edistämällä pyritään. (ks. Talentia 2017, 16-23.) Ryhmätoiminnan kehittymisen sekä asiakkailta ja ohjaajalta saamani palautteen perusteella nuorten osallisuuden edistäminen toteutui.

Ohjaajan palaute tavastani koordinoida hyvin keskustelua kuvastaa nähdäkseni sitä, että toiminnassa nuoret olivat osallisia toiminnassa.

Omassa työssäni käytin koko kehittämispöcessin ajan reflektöivaa työtöetta, jonka dokumentoin erilliseen päiväkirjaan arvioinnin ja kehittämisen avuksi. Tämä lisää myös toiminnan luotettavuutta. Reflektöinnin pohjalta syntyneitä kysymyksiä ja ajatuksia käytin lisäksi sekä toiminnan että mallinnuksen kehittämiseen. Arvioinnin voidaan nähdä tapahtuvan läpi pöcessin kaikissa eri kehittämistöiminnan vaiheissa. Myös arvioinnin menetelmiä on useita, mutta oleellista on arvioida kriittisesti kehittämistöyn tuomia muutoksia ja vaikutuksia, pöcessin onnistumista ja kulkua sekä oppimista. (Salonen, ym. 2016, 64-65.)

Kehittämistöyn luotettavuutta lisää sen onnistunut käytännön toteutus. Lisäksi keräsin nuorilta ja ohjaajalta koko toiminnan ajan palautetta toiminnasta ja ohjaustyöskentelystä jatkuvalla palautteen keruulla ja havainnoinnilla, mitä käytin reflektiossa ja kehittämistöyössäni. Palautteen keruussa käytin dialogista keskustelua ja avoimia haastatteluita, sillä koin ne parhaaksi tavaksi kerätä asiakkaiden kokemuksia ja näkemyksiä. Tämän lisäksi ne toimivat samalla ohjauksen välineinä, tarkoituksenaan vahvistaa nuorten toimijuutta, itsetuntemusta ja voimaantumista. Kahdenkeskisille keskusteluille syntyi tilaisuuksia ennen toiminnan alkamista, tauoilla ja ryhmätöiminnan loppumisen jälkeen.

Kehittämistöyn luotettavuutta olisi parantanut toiminnan jatkuminen sekä lopuksi suunniteltu kirjallinen palautteen keruu. Toiminnassa mukana olleet nuoret uskalsivat kuitenkin antaa palautetta, joten olosuhteisiin nähden vaikutukset jäivät onneksi vähäisiksi. Kokonaisuudessaan näen kehittämistöyn onnistuneen hyvin.

8.3 Ammatillinen kasvu

Kokonaisuudessaan kehityspöcessin eteneminen sujui vaihtelevasti. Osin tähän vaikutti se, että kehittämistöyn tekeminen yksin tuotti ajoittain haasteita ja oma kynnykseni pyytää apua osoittautui liian korkeaksi, mikä johti ajoittaisiin vaikeuksiin suunnitelman laati- misessa ja opinnäytetyön raportoinnissa. Konstruktöiviseen malliin (Kuva 1) peilaten koe- tut haasteet kohdistuivat alkuun ja loppuun. Yksi vaikuttavista tekijöistä on se, että ky- seessä on ensimmäinen opinnäytetyöni, mikä vaikutti itsevarmuuteeni.

Itsevarmuuteni heijastui myös ohjaajalta saamassani palautteessa oman toimintani ke- hittämisestä. Tämä näkyi varmistuksen hakemisena tilanteissa, joissa sellaista ei olisi

välttämättä tarvittu. Ohjaukseni oli toimivaa suurimmaksi osaksi, mutta joissain tilanteissa aloin epäilemään liikaa itseäni ja toimintaani. Tähän aiheeseen liittyy myös toinen esille noussut kehittämiskohde, jonka sain yhdeltä asiakkaista. Tämä koski ohjaustilanteita, joissa ohjaukseeni toivottiin enemmän selkeyttä. Epäselkeä ohjaus heijastui yleensä taustalla olevasta epävarmuudesta, mikä johti jännittämiseen ja otteen herpaantumiseen. Tässä tapauksessa koin riittävän valmistautumisen olevan avainasemassa ja tuovan itselleni tarvittavaa rauhaa. Valmistautuminen omalla kohdallani auttaa keskittymään työn tarkoitukseen ja sen tekemiseen, mikä siirtää keskittymisen itsestä asiakkaaseen.

Näen itse kehityskohteenani myös ajankäytön hallinnan, joka juontuu työmoraalistani. Kehittämistyöhön käytetty aika ylitti kurssien määrittelemän laajuuden. Tämä näkyi varsinkin suunnitelmassa, oppaan viimeistelyssä ja opinnäytetyöraportissa kuluneessa ajassa, joissa asetin itselleni liian suuria odotuksia.

Kokonaisuutena kokoaan kehittämiskohteet osaksi omaan tapaani pohdiskella ja miettiä asioita monelta kannalta, jota käytän myös kehittyäkseni työssä. Toisaalta olen saanut tästä ominaisuudesta kiitosta, mutta siihen liittyy myös haasteensa, kuten edellä ilmenee. Balanssin löytämisen merkitys tämän ominaisuuden hallinnassa on saanut minut tarkastelemaan myös sen merkitystä muissa osa-alueissa. Itsevarmuus ja ammatillisuus työskentelyssä syntyvät lopulta kuitenkin kokemuksen kautta.

Osallisuus ja asiakaslähtöisyys ovat itselleni ohjaustani ohjaavia lähtökohtia. Omat vahvuuteni ohjauksessa ovat dialogisessa kohtaamisessa, jonka jäsentämisessä käytän ratkaisukeskeistä lähestymistapaa. Tätä heijastivat myös ohjaajalta sekä nuorilta saamani palaute. Tapani olla läsnä sekä ottaa nuoret huomioon korostuivat palautteissa. Samalla ohjaustyöskentelyssä esille nousivat luonnollinen tapani ohjata ja koordinoita keskustelua sekä innostunut asenteeni työssä. Koen edellä mainittujen ominaisuuksien näkyvän myös siinä, että kontaktin saaminen nuoriin sujuu itseltäni yleensä luontevasti. Nuorten palautteessa tämä ilmenee myös siinä, että osaan keskustella heidän kanssaan normaalisti ja tuon keskusteluun näkemystä tuputtamatta mielipiteitäni.

Opinnäytetyön prosessi on ollut pitkä ja erinäiset haasteet vuoden aikana ovat aiheuttaneet paljon epävarmuutta ja monenlaisia tunteita. Itse toiminnan ohjaus ja kehittäminen sujui onnistuneesti ja tehokkaasti. Tosin kiitos tästä kuuluu myös ryhmän ohjaajalle sekä ryhmään osallistuneille nuorille, jotka tarttuivat rohkeasti kiinni toimeen ja osallistuivat

aktiivisesti toimintaan sekä sen kehittämiseen. Saavutetut tulokset ovat kuitenkin loppu viimein nuorten aikaansaamia.

LÄHTEET

Ahola, T. & Furman, B. 2016. Ongelmista ratkaisuihin. Lyhytterapian perusteet. Helsinki: Lyhytterapiainstituutti Oy.

Allianssi ry 2020. Nuorten osallisuus. Viitattu: 10.8.2020 <https://www.alli.fi/vaikuttaminen/nuorten-osallisuus>.

De Jong, P. & Berg, K. 2016. Ratkaisukeskeisen terapian oppikirja. Suom. Furman, B. & Mattila, A. 3. painos. Helsinki: Lyhytterapiainstituutti Oy.

Elliot, M. 2018. Out of the Maze: Building digitally inclusive communities. Uusi-Seelanti: The Workshop. Viitattu: 15.11.2020. <https://static1.squarespace.com/static/5bd0d99e16b6404fe9018538/t/5bdf8029758d46ea7a3f4473/1541374010440/OutOfTheMaze-Summary.pdf>.

Elovainio, M.; Hakulinen, C.; Pulkki-Råback, L.; Virtanen, M.; Josefsson, K.; Jokela, M.; Vahtera, J. & Kivimäki, M. 2017. The contribution of risk factors to excess mortality in isolated and lonely individuals: the prospective UK Biobank cohort study. Lancet Public health. Viitattu: 13.8.2020. [https://doi.org/10.1016/S2468-2667\(17\)30075-0](https://doi.org/10.1016/S2468-2667(17)30075-0).

Eurofound 2020. NEETs. Viitattu: 7.11.2020. <https://www.eurofound.europa.eu/topic/neets>.

Euroopan komissio 2018. Developing digital youth work - Policy recommendations, training needs, and good practice examples. Viitattu: 5.9.2020. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/fbc18822-07cb-11e8-b8f5-01aa75ed71a1>.

Haasio, A. 2018. Hikikomorit. Vantaa: Avain.

Hallamaa, J. 2017. Yhdessä toimimisen etiikka. Helsinki: Gaudeamus.

Haukkala, S. 2019. Podcastit talteen! Viitattu: 7.11.2020. <https://blogs.helsinki.fi/scripta-selecta/2019/03/22/podcastit-talteen/>.

Hintsanen, V. 2015. Älä sopeudu hitaasti. Teoksessa: Työn murros. Toimihenkilöjärjestö STTK. Viitattu: 11.11.2020 https://www.sttk.fi/wp-content/uploads/sites/2/2015/04/STTK_tyon_murros.pdf.

Hirsijärvi, S.; Remes, P. & Sajavaara, P. 2008. Tutki ja kirjoita. 13.-14. uudistettu painos. Keuruu: Tammi.

Huhtinen-Hildén, L. & Isola, A-M. 2019. Luova ryhmätoiminta lisää hyvinvointia. THL. Viitattu: 15.5.2020. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-329-8>.

Isola, A-M.; Kaartinen, H.; Leeman, L.; Lääperi, R.; Schneider, T.; Valtari, S. & Keto-Tokoi, A. 2017. Mitä osallisuus on? – Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Työpaperi 33/2017. Helsinki: THL. Viitattu: 15.4.2020 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-917-0>.

Karvonen, S. & Kestilä, L. 2014. Nuorten aikuisten syrjäytymisvaaraan liittyvä huono-osaisuus. Teoksessa: Vaarama, M., Karvonen, S., Kestilä, L., Moisio, P. & Muuri, A. (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2014. Helsinki: THL. Viitattu: 15.4.2020. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125340/THL_TEE022_2014verkko.pdf?sequence=1.

Kiilakoski, T. 2016. Digitaalisen nuorisotyön pilarit. Teoksessa: Kohti digitaalista nuorisotyötä. Lauha, H. & Tuominen, S. (toim.) Helsinki: Verke. Viitattu: 17.8.2020. <https://www.verke.org/wp-content/uploads/2016/10/Kohti-digitaalista-nuorisotyota-1.pdf>.

Kiviniemi, J. 2019. Maker-kulttuuria nuorisotyöhön. Teoksessa: Kiviniemi, J. (toim.) Maker-toiminta nuorisotyössä. s. 15-20. Helsinki: Verke. Viitattu: 17.8.2020. https://www.verke.org/wp-content/uploads/2019/01/Verke_maker-opas_FI_VALMIS_web.pdf.

Lauha, H. 2016. Nuorisotyö osana yhteiskunnan digitalisoitumista. Teoksessa: Kohti digitaalista nuorisotyötä. Lauha, H. & Tuominen, S. (toim.) Helsinki: Verke. Viitattu: 18.8.2020. <https://www.verke.org/wp-content/uploads/2016/10/Kohti-digitaalista-nuorisotyota-1.pdf>.

Lauha, H. & Tuominen, S. 2016. Suuntaviivojen tausta. Teoksessa: Kohti digitaalista nuorisotyötä. Lauha, H. & Tuominen, S. (toim.) Helsinki: Verke. Viitattu: 23.8.2020. <https://www.verke.org/wp-content/uploads/2016/10/Kohti-digitaalista-nuorisotyota-1.pdf>.

Lauha, H. 2019. Miksi tarvitsemme digitaalista nuorisotyötä? Teoksessa: Digitalisaatio ja nuorisotyö. Lauha, H. & Nölvak, K. (toim.) Helsinki: Grano. Viitattu: 23.8.2020. <https://www.verke.org/wp-content/uploads/2019/02/Digitalisaatio-ja-nuorisotyö.pdf>.

Leemann, L. & Hämäläinen, R.-M. 2015. Matalan kynnyksen palvelut. Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke (Sokra). THL. Viitattu 21.10.2020. https://thl.fi/documents/966696/3775621/Tietopaketti_Matalan_Kynnyksen_Palvelut.pdf/97b1aef8-b8ca-4ec3-ac4c-b80d3e754cec.

Leemann, L.; Kuusio, H. & Hämäläinen, R.-M. 2015. Sosiaalinen osallisuus. Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke (Sokra). THL. Viitattu 21.10.2020. https://thl.fi/documents/966696/3775621/Tietopaketti_Sosiaalinen_Osallisuus.pdf/4bc56a65-8eb2-41c3-87b8-0cd963a2c600.

Müller, K. & Lehtonen, J. 2016. Yksinäisyys, aivot ja mieli. Teoksessa: Yksinäisten Suomi. Saari, J. (toim.) Helsinki: Gaudeamus.

Mäkinen, P.; Raatikainen, E.; Rahikka, A. & Saarnio, T. 2011. Ammattina sosionomi. Helsinki: WSOY.

Nurmi, J-E. 2011. Miksi nuori syrjäytyy? Viitattu 19.4.2020. <https://bulletin.nmi.fi/wp-content/uploads/2011/04/Nurmi.pdf>.

Nurmi, J-E.; Ahonen, T.; Lyytinen, H.; Lyytinen, P.; Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOY.

Nuorisolaki 1285/2006. Viitattu: 15.8.2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161285>.

Nuorisoseurat 2016. Osallisuusportaati. Viitattu 14.4.2020. <https://nuorisoseurat.fi/osallisuusportaati/>.

Nuorten akatemia 2015. Opas nuorten kanssa ideointiin. Viitattu: 4.6.2020. <https://www.nuortenakatemia.fi/julkaisut/opas-nuorten-kanssa-ideointiin/>.

Okkonen, K-M. 2019. Yksinäisiä on sadointuhansittain – yhteistä korkea ikä, pienet tulot ja huono terveys. Viitattu: 10.8.2020. <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2019/yksinaisia-on-sadoin-tuhansin-yhteista-korkea-ika-pienet-tulot-ja-huono-terveys/>.

Pulli, P.; Ristikari, T.; Pyykkönen, J.; Kivelä, J. & Merikukka, M. 2018. Missä elämänvaiheissa syrjäytyminen syntyy? – Me-säätiön ja THL:n rakentama malli syrjäytymisen dynamiikasta auttaa

kohdentamaan palvelut oikeisiin kohtiin. Viitattu 20.9.2020 <http://data.mesaatio.fi/syrjaytymisen-dynamiikka/>.

Saari, J. 2016. Aluksi: Matkalla yksinäisyyteen. Teoksessa: Yksinäisten Suomi. Saari, J. (toim.) Helsinki: Gaudeamus.

Salonen, K; Eloranta, S; Hautala, T. & Kinos, S. 2017 Kehittämistoiminta ja kehittämisen menetelmiä ammatillisessa koulutuksessa. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 108. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. Viitattu: 12.3.2020. <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522166494.pdf>.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2016. Digitalisaatio terveyden ja hyvinvoinnin tukena. Sosiaali- ja terveysministeriön digitalisaatiolinjaukset 2025. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2016:5. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu: 13.3.2020 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3782-6>.

Summa, T. & Tuominen, K. 2009. Fasilitaattorin työkirja – Menetelmiä sujuvaan ryhmätyöskentelyyn. Verkkojulkaisu: Kehitysyhteistyön palvelukeskus Keva ry. Viitattu: 26.5.2020. <https://www.globaalikasvatus.fi/sites/default/files/attachments/fasilitaattorin-tyokirja-menetelmia-sujuvaan-ryhmatyoskentelyyn.pdf>.

Suomen mielenterveys ry 2020a. Resilienssi. Viitattu: 8.11.2020. <https://mieli.fi/fi/mielenterveys/vaikeat-el%C3%A4m%C3%A4ntilanteet/sairastuminen-voi-olla-kriisi/mit%C3%A4-resilienssi>.

Suomen mielenterveys ry 2020b. Suomalaisten mielenterveys ei ole kohentunut fyysisen terveyden tahtiin. Viitattu: 15.8.2020. <https://mieli.fi/fi/yhteiskunta/suomalaisten-mielenterveys-ei-ole-kohentunut-fyysisen-terveyden-tahtiin>.

Tilastokeskus 2017. Suomen virallinen tilasto (SVT): Vapaa-ajan osallistuminen. Digipelaaminen 2017, 1. Digitaalisten pelien pelaaminen nelinkertaistunut 25 vuodessa. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu: 11.11.2020 http://www.stat.fi/til/vpa/2017/02/vpa_2017_02_2019-01-31_kat_001_fi.html.

Taipale, T. & Sirola-Korhonen, K. 2017. Osallistavat menetelmät – Vinkkejä ja virikkeitä kouluttajalle. Helsinki: KSL. Viitattu: 20.10.2020. <https://www.ksl.fi/materiaaleja/julkaisut/osallistavat-menetelmat/>.

Talentia 2017. Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Helsinki: Puna-Musta Oy. Saatavilla sähköisenä: <https://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/>.

THL 2019. Osallisuuden edistäminen. Viitattu: 29.11.2019. <https://thl.fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen>.

THL 2020a. Nuorten syrjäytyminen. Viitattu: 9.3.2020. https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/nuorten-syrjaytyminen.

THL 2020b. Osallisuus. Viitattu: 23.1.2020. <https://thl.fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus>.

Valo-Valmennusyhdistys 2018. Nuorisotakuutalo FM hankesuunnitelma. Ei julkinen.

Valtiovarainministeriö 2019. Digitaalinen Suomi – yhdenvertainen kaikille. Digi arkeen -neuvottelukunnan toimintakertomus. Valtiovarainministeriön julkaisuja 2019:23. Helsinki: Valtiovarainministeriö. Viitattu: 15.1.2020. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-367-004-4>.

Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä. 4. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen oppinäytetyö. Jyväskylä: Tammi